

E. Pensament contemporani.

D. Hilbert (1872-1943)

David Hilbert (Königsberg, 1872-Gotinga, 1943), matemàtic alemany, professor a les universitats de Königsberg i de Gotinga, donà un impuls decisiu als fonaments de la matemàtica, desenvolupant la teoria dels números, la fonamentació d'una geometria euclídea en un sistema de vint-i-set axiomes i les bases del que ha vingut a anomenar-se «metamatemàtica».

La seva aportació serví per posar les bases de la matemàtica moderna, ja que a partir dels axiomes propugnats per Hilbert es pot crear amb llibertat noves estructures de treball de forma independent al que es pot percebre des del món físic.

L'objectiu de Hilbert en crear el sistema de axiomes de la geometria fou construir una geometria numèrica, basada en els grups de números. Els postulats o axiomes de la geometria de Hilbert se distribueixen en cinc grups: axiomes de associació, de distribució, de les paral·leles, de congruència i de continuïtat.

K. Krauss (1874-1936)

Nascut a Jicín, Bohèmia (Àustria - Hongria / Txecoslovàquia), K. Kraus s'ha convertit en el símbol d'una generació d'intel·lectuals, artistes, científics i pensadors vinculats amb la ciutat de Viena que feren de la crítica de la societat vienesa, i des dels diferents àmbits de la seva producció, el motiu principal de la seva activitat. Crític d'origen jueu, bona part de la seva activitat està concentrada en el seu diari *Die Fackel*. (La Torxa) que apareix el 1889 (des de 1912 n'era l'únic col·laborador) per desaparèixer el 1936. Es comprometé amb una creuada contra els mals de la societat vienesa del moment: la corrupció de la vida pública a finals de la monarquia dels Habsburg, la hipocresia dels costums i de la moral de l'època, de la manipulació de l'opinió pública amb la propaganda i premsa oficial, i de denuncia dels perills de les polítiques militaristes basades en la moderna tecnologia militar. Es convertí en el mestre per a tota una generació d'escriptors

de premsa pels seus escrits curts en forma d'aforismes , glossades satíriques i assaigs. De fet considerava que una actitud èticament responsable respecte el llenguatge era el millor antídote contra la confusió ideològica del seu temps. Habitualment procedia atraient l'atenció del lector sobre frases o fragments d'articles i cròniques aparegudes a la premsa dels que posava de manifest els defectes de forma o de continguts, la seva estupidesa, la seva immoralitat o ambdues coses a la vegada. Poc després de la guerra, Kraus composà un complex drama de difícil representació amb el que retratà el final del decadent imperi austro-húngar (Els darrers dies de la humanitat) a partir de materials consistents en imitacions de converses i discursos polítics.

Einstein 1879-1955

Nascut a Ulm, Baden-Württemberg (Alemanya), passà la seva joventut a Munic fins que el fracàs en el negoci familiar obligà a la família a emigrar, aquest cop a Milà i després a Suïssa on prosseguí els seus estudis. Es nacionalitzà primer Suís (1900) i després ciutadà nord-americà (1940). El 1896 finalitzà els seus estudis en l'Institut politecnic de Zuric mereixent poca consideració per part dels professors. Obté a continuació una plaça en l'oficina federal de patents. El 1903 es casa amb Mileva Mariç, companya de l'Institut Politècnic amb la que té dos fills i de la que es divorcia poc després tornant-se a casar amb una cosina seva el 1919. Els treballs d'aquesta època són premonitors de la proposta innovadora d'Einstein. El 1905 Einstein rep el doctorat per la Universitat de Zuric amb una dissertació sobre les dimensions de les molècules ; poc després pública tres articles sobre el moviment de les partícules i sobre la naturalesa de la llum de gran transcendència per a la ciència. En cap cas les hipòtesis presentades per Einstein foren assumides immediatament per la comunitat científica, que només les començarà a reconèixer quan seran comprovades experimentalment una dècada més tard.

El tercer dels seus articles publicats és el que anuncia la Teoria de la relativitat i ve a significar un substancial progrés per a la comprensió

dels problemes teòrics sense resoldre des de l'època de I. Newton, article que tenia com a objecte d'investigació la naturalesa de la matèria i de la radiació. El 1909 entra a treballar a la Universitat de Zuric. El 1911 es trasllada a la Universitat de Praga, i el 1912 retorna a l'institut politècnic de Zuric. Finalment, el 1913, marxa a Berlín (Real Acadèmia Prussiana de Ciències).

El 1922 li fou concedit el Premi Nobel de Física pels seus treballs sobre l'energia lluminosa en els que va formular la hipòtesi dels fotons des de la que va poder explicar l'efecte fotoelèctric. Amb dificultats, la seva teoria de la relativitat es va anar obrint pas en el món científic des de les seves primeres formulacions (relativitat limitada 1905), relativitat general (1916) i teoria del camp unitari. Heterodoxa i independent afirmarà que "el científic cal que aparegui...com una classe d'oportunista sense escrúpols: com un realista en la mesura en que s'esforça a descriure un món independent dels actes de la percepció; un idealista en la mesura que considera els conceptes i les teories com invents lliures de l'esperit humà (que no són lògicament derivables del que es donat empíricament); com positivista en la mesura que considera els seus conceptes i teories justificats només en el punt en que proporcionen una representació lògica entre les experiències sensorials. inclòs pot aparèixer com un platònic o un pitagòric en la mesura en que considera el punt de vista de la senzillesa lògica com un instrument indispensable i efectiu de la seva investigació".

Ben aviat Einstein es convertí en una personalitat de gran prestigi. Quan l'ascens del nazisme marxa d'Alemanya i fixa la seva residència a Princeton, treballant al prestigiós Princeton Institute of Advanced Study i adquirint el 1940 la nacionalitat nord-americana. Es converteix en un ferm partidari del pacifisme - sobre el que obre un parèntesi durant la II guerra mundial - i de la causa jueva. Juntament amb altres físics de prestigi avisa públicament del perill de que l'Alemanya nazi pugui fabricar la bomba atòmica, advertiment que reforçà la voluntat política dels dirigents americans per guanyar la

curso en la decisiva producción de este ingenio militar. Después de la guerra Einstein torna al seu pacifisme original i es manté actiu en la causa del desarmament. Finalment mor a Princeton l'any 1955.

ANTROPOSMODERNO

Albert Einstein __

"Nuestra ciencia confrontada con la realidad, es primitiva e infantil. Y sin embargo, es lo mas valioso que tenemos". ALBERT EINSTEIN

Nace el 14 de marzo de 1879 en Ulm (Baden-Württemberg), Alemania. Es el primer hijo de Hermann y Pauline Einstein. Muere el 18 de abril de 1955 en Princeton (New Jersey), E.E.U.U. Físico y matemático, fundador de la Teoría de la Relatividad, a la cual va unida la gran fama que rodea su nombre.

Albert pronto destaca por su talento, aprende a tocar el violín a los 5 años y a los 7 aventaja al resto de los niños en muchas materias, incluidas las matemáticas. Por esta época estudia en la escuela católica de primaria de Munich, ciudad a la que se habían trasladado sus padres un año después del nacimiento de Albert. Son sus tíos Jacob Einstein y Caesar Koch los que estimulan su fascinación por las matemáticas y por la ciencia, de tal manera, que a los 12 años se dedica a resolver el enigma del 'Huge World'. A Albert no le gusta el sistema escolar, que le parece aburrido e intimidatorio por lo que no muestra mucho talento. A los 15 años, abandona la escuela en Alemania debido a sus malas notas en varias asignaturas, como historia y lenguaje (más tarde se supo que Einstein era disléxico), y se traslada a Milán siguiendo a su familia, que anteriormente se había trasladado allí por los negocios del padre.

Hijo de un pequeño industrial, sigue estudios regulares en su ciudad natal hasta los 15 años. En 1894, debido a las dificultades económicas, se traslada a Italia con su familia y poco después pasa a Suiza, donde, en 1895 suspende el examen que le habría permitido estudiar ingeniería eléctrica en Zurich, tras un año de preparación en

la escuela de Arau , entra en el Politécnico de Zurich ; obtiene el diploma en 1900 y adopta la ciudadanía suiza al año siguiente. En 1902 consigue un empleo en la Oficina Federal de Patentes de Berna; este periodo es probablemente el más fecundo para su actividad científica, logrando, hacia el año 1905, los frutos de sus largas investigaciones: los *Annalender Physik* publican dos escritos fundamentales del joven científico ; el primero contiene la enunciación de la Teoría Cuántica del Efecto Fotoeléctrico (por el que le dan el Nobel en 1921), y el segundo, bajo el título de Electrodinámica de los cuerpos en movimiento, es la primera enunciación de los principios de la Teoría de la Relatividad particular. En este mismo año , 1909, Einstein es nombrado profesor de la universidad y más tarde del Politécnico de Zurich, cargo que ejerce hasta 1914, año en que por consejo de Max Plank, se traslada a Berlín, permaneciendo casi veinte años en la Academia Prusiana de Ciencias y sucediendo a Van't Hoff en la dirección del Kaiser Wilhelm Institut. En todos estos años que siguen a 1905, aunque sus estudios se encaminan con preferencia al desarrollo de la Teoría de la Relatividad, Einstein aporta ideas fundamentales en otros campos de la física teórica : en 1906 formula la clásica enunciación de la teoría de los movimientos Brownianos, y en 1907 da a conocer la teoría cuántica de los calores específicos, estudios que continúa en los años siguientes. A la generalización de la teoría de la relatividad y a la conexión entre los fenómenos gravitacionales y movimientos acelerados Einstein dedica en Zurich, Praga y Berlín gran parte de su actividad, sacando deducciones cuantitativas de las hipótesis fundamentales que puedan ser verificadas experimentalmente: afirma que los rayos luminosos de las estrellas se curvan al pasar por las proximidades del Sol (1911) ; da una interpretación de algunas irregularidades del movimiento de Mercurio, que no encontraban explicación en el ámbito de la mecánica newtoniana (1915), y explica teóricamente el desplazamiento hacia el rojo de las líneas espectrales. En 1916 publica la Teoría general de la Relatividad, obra que el mismo juzga como su mayor contribución al pensamiento científico ; en varias ocasiones llega a decir que la

Teoría de la Relatividad restringida habría sido enunciada incluso sin necesidad de su intervención, ya que su enunciación estaba en el ambiente, mientras que con bastante mayor dificultad se habría pensado, en ausencia de hechos experimentales, en tocar la teoría de la gravitación que parecía definitivamente afirmada por Newton. Einstein elabora una teoría que une los fenómenos de la gravitación y del electromagnetismo en una sola fórmula, que simplifica en 1905 en la ecuación $E=mc^2$. Debido a la persecución racial nazi deja Alemania, estableciéndose en Bélgica y después en Estados Unidos, trabajando en el Instituto de Estudios Superiores de Princeton y adoptando en 1940 la ciudadanía americana. Hombre sencillo descuida toda exterioridad y formalismo, y estas cualidades humanas contribuyen en alto grado a granjearle la simpatía del gran público. El alcance filosófico de su obra ha sido y sigue siendo muy grande, puesto que la radical modificación de los conceptos de espacio y tiempo introducida por la Teoría de la Relatividad lleva consigo implicaciones filosóficas de gran importancia. La eliminación en el dominio de la Física de los conceptos de un espacio y de un tiempo absoluto ha constituido una verdadera revolución del pensamiento científico. Según Newton, los hechos se desarrollaban en un cuadro inmutable, constituido por un espacio y un tiempo absolutos; Einstein da vuelta literalmente a ese punto de vista, pues según la Teoría de la Relatividad no tiene sentido hablar de espacio y de tiempo, sino en relación a los fenómenos que allí se desarrollan. Para llegar a este punto de vista tan revolucionario hace falta una extraordinaria libertad de pensamiento que permita derribar conceptos que durante dos siglos habían sido los pilares de la Física. Einstein demuestra poseer esta libertad y el coraje intelectual para atacar por los cimientos un edificio científico cuyo prestigio derivaba de grandiosos éxitos. Pero aunque sus ideas han producido profundos cambios en las bases del pensamiento físico y fuese todo lo contrario a un conservador, persigue hasta los últimos años el ideal propio de la Física clásica: en cada fenómeno de la realidad objetiva puede establecerse una clara relación entre causa y efecto. Tal

planteamiento no es compartido por la mayor parte de los físicos contemporáneos, los cuales, fundándose en los principios de la Teoría Cuántica, sostienen que los acontecimientos que se desarrollan a escala atómica no son singularmente concebibles de modo completo (Principio de Indeterminación). Esta profunda divergencia de ideales científicos, que lleva a Einstein a rechazar generalizaciones que consideraba arbitrarias de la Teoría Cuántica, de la cual es sin embargo uno de los fundadores le lleva a escribir: " Lo que me satisface de esta teoría, como principio, es su actitud hacia aquello que me parece ser el objetivo programático de la física misma: la descripción completa de cada situación real (individual), que se supone pueda existir independientemente de cada acto de observación o de verificación." Son también notables sus ideas en otros terrenos. Por ejemplo, en 1914 se niega a firmar el manifiesto de los intelectuales alemanes que trata de justificar la agresión alemana contra Bélgica; se dedica a proteger a los judíos y darles una patria en Palestina; protesta contra la violencia nazi, y no ahorró esfuerzos para ayudar a los perseguidos por la política hitleriana. En 1939, Fermi, Szilard y Eugene Wigner se dirigen a él para pedirle que, con su autoridad, solicite el apoyo del presidente Roosevelt para el proyecto de preparación de la bomba atómica. La elección para Einstein es dramática: seguir negando todo apoyo a cualquier iniciativa bélica, corriendo el riesgo de que los alemanes lleguen a ser los primeros en poseer la terrible arma, o renunciar a ideas afirmadas durante decenios. Tal y como afirmó Einstein en la Segunda Guerra Mundial, "...mi participación en la producción de la bomba atómica consistió en un solo acto: Yo firmé una carta para el presidente Roosevelt ... en la cual enfatizaba la necesidad de conducir experimentos a gran escala con relación a la posibilidad de construir una bomba atómica ... Yo no vi alternativa a lo que hice, aunque siempre he sido un pacifista convencido.". Einstein se opuso a la utilización de la bomba atómica. Pidió a los Estados Unidos que mostrasen el arma a gobiernos extranjeros más que utilizarla en un objetivo real. Estaba al frente de una campaña encabezada por científicos atómicos que en la mitad de

los 40 trataban de educar al mundo entero sobre las implicaciones de la energía nuclear y de la absoluta necesidad de no desarrollar armas nucleares. A finales de la primavera de 1945, Einstein trabajó con Bertrand Russell para lanzar un proyecto para comenzar un movimiento que diera la vuelta a la Guerra Fría, que tendía hacia una Guerra Nuclear. La necesidad de oponerse a la amenaza del dominio nazi sobre el mundo le induce a abandonar sus dudas y a escribir la histórica carta que da la señal de partida a los proyectos para la producción de la bomba atómica norteamericana. Pero durante diez años , desde 1945, fecha de la destrucción atómica de Hiroshima y Nagasaki, hasta su muerte, Einstein pone todo su prestigio al servicio de la causa del empleo pacífico de la energía atómica.

En 1948 se creó el estado de Israel. Cuando Chain Weizmann, el primer presidente de Israel y un viejo amigo de Einstein, murió en 1952, a Einstein le ofrecieron la presidencia. Rechazó el ofrecimiento diciendo "Estoy profundamente conmovido por el ofrecimiento del Estado de Israel y a la vez tan entristecido que me es imposible aceptarlo". Einstein fue un pacifista convencido, y se dedicó al establecimiento de un Gobierno Mundial que permitiría a las naciones trabajar juntas y abolir la necesidad de la guerra .

Robert Musil (1880-1942)

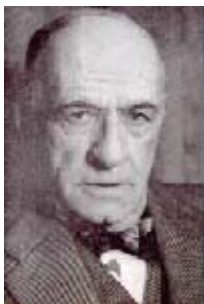
Nascut a Klagenfurt, Àustria, el 1880, Robert Musil està considerat com un dels grans narradors en llengua alemanya. Fill del director d'una fàbrica d'armes, ingressa a l'Acadèmia Militar austríaca per més tard seguir estudis d'enginyeria a Brünn i Stuttgart i de matemàtiques, psicologia i filosofia a Berlín. El 1906, dos anys abans de doctorar-se a la Universitat de Berlín en psicologia experimental amb una tesi sobre Mach, publicà una novel·la autobiogràfica (Les tribulacions del jove Törless) en la que posa de manifest les influències del psicoanàlisi freudià en el desenvolupament de la narració i la seves capacitats d'analista lúcida sobre els problemes d'una generació en una època especialment conflictiva. La publicació d'aquesta obra fou decisiva en la decisió de Musil de dedicar-se exclusivament a la literatura

abandonant les ofertes que tingué per entrar en el món acadèmic universitari. Aquesta lúcides la dura a la seva màxima expressió en la que està considerada com la seva obra més ambiciosa i una de les més importants del segle XX. Es tracta de "L'home sense qualitats" (1931-1943). El tema de la novel·la és la decadència i caiguda del que fora el gran imperi austro-hungar , amb l'esfondrament d'una societat i un sistema caducs que tindrà la seva darrera manifestació amb el començament de la I Guerra Mundial. Robert Musil mor el 1942 a Ginebra.

José Ortega y Gasset 1883-1955

Madrid 1883 - 1955

José Ortega y Gasset - *Arxiu ECSA* Assagista i filòsof castellà. Fill de José Ortega y Munilla, estudià amb els jesuïtes, féu filosofia a Madrid i, del 1905 al 1907, amplià estudis a Alemanya, sobretot amb H.Cohen. Catedràtic de metafísica a la universitat de Madrid (1910-36; de fet, però, no en fou jubilat fins el 1952), oferí la seva interpretació del fenomen artísticoliterari a *Las meditaciones del Quijote* (1914) i a *La deshumanización del arte* i *Ideas sobre la novela* (1925), mentre que en els vuit volums d'*El Espectador* (1916-28) palesà la seva gran activitat de publicista. *El tema de nuestro tiempo* (1923), corresponent a la seva època de pensament perspectivista, fou seguit de l'article *Ni vitalismo ni racionalismo* (1924), inici de l'època raciovitalista orteguiana, reflectida sobretot a *Kant. Reflexiones de un centenario* (1929), *En torno a Galileo* (1933), *Historia como sistema* (1936), *Ideas y creencias* (1940) i *¿Qué es filosofía?* (1956); quant a la problemàtica politico-social, Ortega en tractà a *l'Espanya invertebrada* (1922) i a *La rebelión de las masas* (1930), obra que assolí una gran difusió. Fundà

la revista "España" (1915) i la "Revista de Occidente" (1923). Elegit diputat el 1931, del 1936 al 1945 residí a França, Holanda, Argentina i Portugal. Tornat a Madrid, hi fundà amb Julián Marías l'Institut de Humanidades (1948) i començà (1946) la publicació de les seves *Obras Completas*, que han inclòs diversos escrits pòstums. Assagista destacat pels temes tractats, la força del seu estil és més gran que no l'originalitat del seu pensament, a partir del qual tanmateix ha estat creada tota una escola que accentua la importància filosòfica del mestre. En aquest sentit cal remarcar l'intent orteguià de superar tant l'idealisme com el realisme mitjançant l'establiment de la vida com a "realitat fonamental", del jo com a "jo i la seva circumstància" i de la primàcia de la raó vital (raciovitalisme).

GREC

Heidegger, Martin 1889-1976

Considerat com un dels més importants filòsofs del segle XX, Heidegger neix el 1889 a Messkirch, Baden, Alemanya. Primer estudia Teologia i després filosofia a la universitat de Freiburg, on fou ajudant d'un altra reconegut filòsof, el fundador de la fenomenologia, E. Husserl. Heidegger comença la seva activitat docent a la mateixa universitat de Freiburg el 1915. Del 1923 al 1928 ensenya a la universitat de Marburg, tornant a continuació altre cop a Freiburg on es fa càrrec de la càtedra que deixà vacant a la seva mort Husserl. Els esdeveniments que marcaren l'alemanya nazi dels anys trenta tindran importants conseqüències en M. Heidegger. El seu recolzament inicial i notòriament públic de Hitler i el nazisme - fou nomenat rector de la universitat el 1933 abandonant el càrrec un any després - provocaran que després de la guerra sigui censurat pels aliats i vegi restringides les seves activitats docents. El 1951 torna a la docència universitària fins la seva jubilació el 1959.

La importància de Heidegger es deu en gran part a la seva renovació del llenguatge filosòfic. Amb el desenvolupament d'una nova terminologia passa a interpretar de nou als filòsofs del passat i inicia una reflexió original que té com a punt de partida allò que per a ell era

essencial, el sentit del ser, que ell concep com el ser-en-el-món (Dasein). Es tracta d'una reflexió conceptual sobre l'ésser humà que busca elucidar el seu sentit a partir de la comprensió del seu propi ser. La complexitat de la reflexió heideggeriana no ha estat un obstacle a l'hora de convertir-se en un dels filòsofs més influents de la segona meitat del segle XX. En aquest sentit la seva obra *Ser i temps* (1927) és punt de referència obligada en la literatura filosòfica contemporània estenent-se la seva influència al món anglosaxó.

McLuhan, Marshall 1911-1980

Intel·lectual i sociòleg canadenc les seves teories tingueren un impacte considerable en els anys seixantes quan els inicis de l'expansió del medi de comunicació. Nascut a Edmonton, Alberta, Canadà, la seva família d'ascendència escocesa i irlandesa, es trasllada a la ciutat de Winnipeg on McLuhan segueix estudis primaris i secundaris. Motivat primer per l'enginyeria acaba per matricular-se de Literatura anglesa a la Universitat de Maitoba on es gradua el 1933 obtenint el títol de Master of arts. A partir de 1936 comença a donar classes a la universitat de Wisconsin, als Estats Units. En el 1937 es converteix al catolicisme. En el 1939 es casa amb una nord-americana amb la que té sis fills. Marxa a estudiar a Cambridge on obté el títol de Master en literatura medieval i del Renaixement i finalment el doctorat. Des de després de la segona guerra i fins el 1977 ha estat membre del departament d'anglès de la Universitat de Toronto. Fou cofundador de la revista *Explorations* publicada des del 1953 al 1959. Publicà el seu primer llibre en el 1951, *The Mechanical Bride*, el 1962 publica *The Gutenberg Galaxy*, el 1964, *Understanding Media*, i el 1968, *War and Peace in the Global Village*. En aquestes i altres publicacions McLuhan introduí de manera provocativa i heterodoxa els grans temes que des d'aleshores no han deixat de ser centre de discussions i polèmica : la importància del medi de comunicació per als continguts de la cultura social, *el medi és el missatge*, la mundialització i globalització de la cultura a escala planetària com a conseqüència de la uniformització dels medis de comunicació i en

definitiva la teorització de l'entrada de la humanitat en una altra dimensió de la mà dels nous mitjans de comunicació, els *mass media*.

Fenomenologia

La utilització del terme fenomenologia es remunta als treballs de J.H. Lambert quan l'utilitza per denominar la seva "teoria de l'aparença". Més tard, Kant el farà servir per significar l'estudi de les relacions de representació cognitiva i, poc després, Hegel l'inclourà en el títol d'una de les seves obres més conegudes, *La fenomenologia de l'espirit*. Fou no obstant Edmund Husserl (1859-1938) qui aconseguí que el terme esdevingués el nom d'un corrent filosòfic en el que el mètode d'investigació que proposava n'era un element fonamental. E. Husserl fou alumne de Brentano a Viena, acadèmic a les universitats de Halle (1887-1901), de Göttinga (1901-1916) i de Friburg fins el 1928, on el succeí el seu deixeble M. Heidegger.

El punt de partida de la proposta de Husserl és procedir a una atenta inspecció de l'activitat mental, particularment intel·lectual, en el qual tota idea prèvia desenvolupada per la ciència sobre les causes, conseqüències i significats del processos mentals inspeccionats son rebutjats. Per a Husserl es tracta d'una tècnica apriorística que persegueix les essències del pensar les quals tal com desvela l'anàlisi resulten ser comuns a totes les consciències individuals. Amb la fenomenologia Husserl es distancia del naturalisme científista de l'època, i inspirant-se en la noció d'«intencionalitat» de Brentano es proposa examinar la consciència de manera sistemàtica en el que denomina «els tipus i les formes de l'experiència intencional», tractant de reduir "les estructures" de la consciència a les intencions elementals amb la pretensió última de «comprendre el ser de la nostra ànima». Es tracta d'un retorn a les coses mateixes, a la recerca de la «intuïció eidètica» mitjançant aquella «epojé» que permet l'accés a la consciència transcendental (no empírica) o subjectivitat pura. Es tracta d'una descripció pura i en aquest sentit d'una "reducció" als elements radicals de la consciència, reducció que no tots els fenomenòlegs pensen practicable de la mateixa manera. Sota la influència de

Husserl altres pensadors del segle XX, com ara M. Scheler, M. Heidegger, M. Geiger, Sartre o Merleau-Ponty feren les seves aportacions a aquest corrent filosòfic.

E. Husserl (1859-1938)

(Prossnitz, 1859-Friburgo de Brisgovia, 1938) Filòsof i lògic alemany fou deixeble del matemàtic Weirstrass. La seva reflexió sobre la matemàtica i la lògica s'ocupa principalment de combatre les orientacions psicologistes pròpies de la seva època. Ben aviat, sota la influència de Brentano i el seu concepte d'intencionalitat, treballa sobre el problema clàssic del coneixement fent aportacions d'indiscutida importància per a la filosofia del segle XX. Aquestes aportacions han quedat sintetitzades amb el nom de fenomenologia.

Pragmatisme

Moviment filosòfic americà aparegut a finals del segle XIX representada per Ch. S. Peirce, W. James i J. Dewey que compartien la convicció de que el propòsit del pensament és guiar l'acció i que allò que dóna lloc a una idea és sempre més important que l'origen d'aquesta idea. Es tracta de la versió americana de l'empirisme que accentua, segons sigui el cas, diferents aspectes, el de la verificabilitat en W. James, l'instrumentalisme en Dewey i Mead; en general, tots ells solien coincidir en considerar la utilitat com un criteri de veritat entenent que el coneixement és un instrument de l'acció. El Pragmatisme ha estat considerat com una reacció de cansament respecte les filosofies especulatives properes o derivades del racionalisme hegelian, en considerar que aquestes perdien de vista a la persona dissolent-la en un món abstracte. Pretenia recuperar la projecció de la persona en el món i emfatitza el consens social com a valor útil per a obtenir una certesa pràctica. Ben aviat les seves idees arribaren a Europa on tingueren ampla difusió, de la mà de filòsofs com el francès H. Bergson i el britànic F. E. Scott Schiller.

Aquests pensadors cercaven interpretar el significat i justificació dels nostres coneixements en termes dels seus efectes i continguts

pràctics. Per a Peirce la funció del pensament és produir hàbits d'acció de manera que el significat, en tant que part integrant del pensament, es refereix als hàbits ja produïts o en curs de producció. Aquesta interpretació dels continguts significatius de la nostra consciència condueix a considerar la naturalesa de les nostres concepcions com dependents dels efectes que som capaços de concebre. El pragmatisme, en un principi (Peirce), sorgeix com una teoria d'abast epistemològic i metodològic per fer-se extensiva, posteriorment, al camp de l'ètica (W. James). Les dues tendències que han dominat diferien en el paper de la creença pel que fa a les conseqüències de l'acció, en un cas aquestes no eren tingudes en compte mentre que en l'altra formaven part de la significativitat de la proposició.

J. Dewey (1859-1952)

Burlington, Vermont 1859 - Nova York 1952

John Dewey - ECSA Filòsof i pedagog nord-americà. Fou professor a les universitats de Minnesota, Michigan i Chicago. La seva filosofia segueix la línia pragmàtica de William James, i el seu mètode (instrumentalisme lògic i teoria de la recerca) és una aplicació de la metodologia científica al camp filosòfic. La convicció que l'experiència condiona qualsevol pensament és present en les seves aportacions sobre lògica (*Studies in Logical Theory*, 1903; *Logic: The Theory of Inquiry*, 1938) i en els seus tractats sobre moral i psicologia social (*Ethics*, 1908, obra escrita en col·laboració amb H. Tufts; *Human Nature and Conduct*, 1922; i *Problems of Men*, 1946). D'altra banda, les seves idees pedagògiques, inscrites dins l'*escola nova*, el feren campió del reformisme social i educatiu. Cal esmentar-ne *The School*

and the Society (1900), *Educational Essays* (1910), *Democracy and Education* (1916) i *Education Today* (1940).

GREC

F. E. Scott Schiller (1864-1937)

Altona, Hamburg 1864 - Los Angeles, Califòrnia 1937

Filòsof anglès d'origen alemany, principal representant del pragmatisme a Anglaterra, que ell anomenà humanisme, per tal de recalcar la dimensió de satisfacció de necessitats o utilitats *humanes* que caracteritza i dóna valor a tota manifestació cultural, per abstracta que sembli. Corregí el relativisme del criteri pragmatista de veritat mitjançant el *principi selectiu* de l'eficàcia social. Obres: *Studies in Humanism* (1907), *Logic for Use. An Introduction to the Voluntarist Theory of Knowledge* (1929).

GREC

Neopositivisme (neoempirisme i empirisme lògic)

Fitxa Positivisme

El terme recull tot el pensament filosòfic i científic que comparteix la idea de que l'enteniment humà ha de limitar-se al coneixement dels fenòmens accessibles a l'observació i a l'experiència, amb el rebuig explícit del coneixement especulatiu de caràcter metafísic i teològic. El Positivisme té els seus orígens remots en l'empirisme de l'època moderna de Hume, i en el pensament del filòsof alemany I. Kant. El primer però que utilitzà el terme de Positivisme fou el francès A. Comte que li dóna les connotacions de realitat i de tendència o esperit constructiu. En aquest sentit, el positivisme considera primordial formular i descriure els principis generals comuns a totes les ciències i utilitzar aquests principis com a guia de la conducta humana i com a base de l'organització social. El positivisme ha estat un pensament íntimament vinculat al desenvolupament de les societats industrials per la qual cosa podem trobar pensadors i escoles de molt diferent

tarannà que en el curs de les seves investigacions i reflexions si veuen reflectits. En la classificacions més usuals, però, es parla de tres tipus de positivisme, el social que té com representants al mateix A. Comte i entre altres a J. St. Mill. El positivisme social té un caràcter pràctic i polític que s'avé a amb la seva idea de progrés històric. El segon tipus de positivisme és l'evolutiu, representat H. Spencer i E. Haeckel que situen la noció de progrés en relació a la dimensió física i biològica de la realitat, i per últim hi ha l'Empirocriticisme representat per E. Mach, R. Avenarius i K. Pearson. El positivisme és també un dels punts de referència, encara que no l'únic, de la filosofia desenvolupada al llarg del segle XX, amb Russell i el seu atomisme lògic, amb el Cercle de Viena i el seu empirisme lògic, després neopositivisme, i, en general, amb la filosofia analítica de la segona meitat del segle XX.

- Frege: 1848-1925

- Peano: 1858-1932

- El Cercle de Viena: 1923

Trets comuns:

- formen part de la tradició empirista

- actitud anti-metafísica.

- Interès per a l'anàlisi lingüístic

- esperit científic.

Etaques:

1^a Atomisme lògic

(B. Russell (1872-1970), Moore (1873-1958) i Wittgenstein (1889-1947)

2^a Neopositivisme lògic: Cercle de Viena. 1923.

Neurath, Carnap, Gödel, Schlick

3^a Filosofia analítica: 2on Wittgenstein.

1 Atomisme lògic

Fitxa Atomisme lògic

Teoria sobre la realitat promoguda per Bertrand Russell (1872-1970) que defensarà a primers de segle i esposarà en els seus trets més essencials en la seva obra *Philosophy of Logical Atomism* (1918). Els treballs de B. Russell d'aquest període estaran vinculats als que desenvoluparà posteriorment el filòsof austríac L. Wittgenstein en la seva obra *Tractatus Logico-Philosophicus*, treballs que posteriorment influiran en l'elaboració teòrica dels membres del Cercle de Viena.

Interessat en proporcionar una fonamentació lògica a la matemàtica, fou autor, junt amb A. N. Whitehead, d'una obra cabdal per al desenvolupament de la lògica moderna, els «Principia Mathematica» (1910-1913), on es proposava una nova fonamentació de la teoria de conjunts. La reflexió sobre la matemàtica el conduí a posicions filosòfiques en els que la lògica tenia un paper principal. Amb l'Atomisme lògic propugna a més d'una teoria sobre la realitat, un instrument d'anàlisi i al mateix temps desvelava la que serà una de les preocupacions filosòfiques principals del segle, la importància del llenguatge, en aquest cas del llenguatge lògic. Segons B. Russell les proposicions d'un llenguatge poden reconstruir-se com conjunts de components atòmics funcionalment vertaders i per l'estreta vinculació de realitat i llenguatge, mitjançant la tècnica de l'anàlisi lògic, afirma, es possible arribar a proposicions últimes les quals revelen l'actual estructura dels fets.

La proposta filosòfica de Russell es la culminació de la reflexió sobre la matemàtica i en particular del llenguatge matemàtic. Des d'aquesta perspectiva el món apareix com una multiplicitat infinita d'elements separats. Aquests són els àtoms encara que considerats des de la matemàtica es tracta d'àtoms lògics i no físics. EL llenguatge que proposa Bertrand Russell es en la seva intenció un llenguatge perfecte, es a dir un llenguatge que mostra de manera immediata l'estructura lògica del que es afirmat o negat. Al mateix temps però, Russell defensa la preeminència de la realitat (realisme) en oposició

als corrents idealistes (idealisme) (Els Problemes de la Filosofia (1912)), afirmant que els objectes són percebuts pels sentits i tenen una realitat independent de la mental.

Membre de l'aristocràcia, fou un pensador que no limità la seva activitat als estudis teòrics sinó que s'interessa pels esdeveniments socials i polítics de la seva època. Ensenyà a Harvard, a la Universitat Nacional de Pequín, viatjà per la Unió Soviètica poc després de la revolució i es convertí en una personalitat pública influent. Brillant escriptor dedicà al llarg de la seva vida tots els esforços per la pau, instituint-se el tribunal que duia el seu nom per jutjar crims de guerra contra la humanitat. El 1950 li fou concedit el Premi Nobel de Literatura.

B. Russell (1872-1970: Concepció racionalista de la realitat. La realitat està constituïda per fets i els fets són relacions de coses. Aquestes relacions són relacions exteriors a les coses. Per a conèixer la realitat dels fenòmens no necessitem de la idea de totalitat.

Wittgenstein 1889-1947: Tota explicació sobre el món cal que es correspongui amb els fets dels que parla. (correspondència isomòrfica). Ens cal descobrir la lògica present en els enunciats o proposicions, que serà la lògica dels fenòmens o de les relacions entre els fenòmens. D'aquesta correspondència entre el llenguatge i la realitat no en podem parlar, només mostrar.

___Moore 1873-1958: Treballa amb Russell i s'interessa per l'Ètica sempre des d'una perspectiva lingüística. La paraula "bo" és irreductible, es tracta d'una qualitat irreductible i Moore l'entén com una actitud. Crítica el naturalisme en ètica acusant-lo de fal·làcia naturalista.

Realisme

En filosofia moderna es parla de realisme quan s'admet a través de l'experiència sensible l'existència de la realitat física, existència que no depèn del fet de la seva percepció. Es tracta d'una doctrina filosòfica, oposada a l'idealisme, que en les seves posicions més radicals, les del realisme ingenu, arriben a identificar la realitat amb els continguts de la percepció, en considerar aquesta última una reproducció exacte de la realitat. L'anomenat realisme científic o crític modera aquesta identificació assenyalant la conveniència de sotmetre a examen allò que es donat a l'experiència sensible. El realisme torna a cobrar força en el pensament contemporani coma reacció en front les posicions idealistes desfermades en el canvi de segle. Aquesta reacció antiidealista comporta un retorn a l'empirisme i al naturalisme manifestant-se sobretot a partir de pensadors anglesos com Moore i B. Russell. Igualment, el terme serveix també per oposar-se a l'escepticisme i al criticisme en afirmar el caràcter objectiu del coneixement humà i les seves possibilitats d'aconseguir conèixer la realitat tal com és en si mateixa (realisme ingenu). Igualment, i en un sentit diferent, el terme ha servit per identificar la posició platònica segons la qual les idees son reals en la mesura que només es real allò que té suficient perfecció, és a dir, allò que només és comprensible idealment, a la manera d'un ésser immutable, etern. Aquesta última manera d'entendre el realisme filosòfic és oposada al nominalisme per a qui les idees són els continguts fruit d'una generalització possibilitada per la capacitat humana d'abstracció i pel llenguatge.

Russell (1872 - 1970)

Trelleck, Gal·les 1872 - Penhydendreath, Gal·les 1970

1952 Premi Nobel de literatura.

S'interessa inicialment per la matemàtica. Es tracta d'un moment especialment important per a aquesta ciència així com també per a la lògica. És durant aquests anys que es desenvolupa una important tasca de clarificació dels axiomes fins a aquell moment no qüestionats. El número zero, el concepte de classe, el d'inclusió ... Aquesta investigació sobre el fonament dels axiomes eren els propis d'una

època en el que es considerava que el més gran problema filosòfic estava en dir les coses de manera que no presentessin ambigüitats ni poguessin referir-se a coses inexistents.

Filòsof realista i analític. "La tasca de la filosofia tal com jo la concebo consisteix fonamentalment en els anàlisis lògics seguits de les síntesis lògiques".

L'instrument de l'anàlisi lògic és la lògica formal.

1910 Principia Mathematica

Concepció racionalista de la realitat. La realitat està constituïda per fets i els fets són relacions de coses. Aquestes relacions són relacions exteriors a les coses. Per a conèixer la realitat dels fenomen no necessitem de la idea de totalitat.

Filòsof, lògic i pacifista britànic. De família noble (li fou, a més, concedit el títol de *sir*), estudià matemàtiques, física i ciències humanes a Cambridge. La seva primera obra important, *Principia Mathematica* (3 volums, 1910-13), en col·laboració amb A. N. *Whitehead*, donà resposta, amb la teoria dels *tipus*, a la greu crisi de fonaments que afectava la teoria de conjunts, i alhora obrí un nou camp a la lògica formal, situant-la en el lloc fonamental entre les ciències que avui ocupa. La filosofia de Russell, en contínua evolució en el curs de la llarga vida de l'autor, és coneguda amb el nom d'*atomisme lògic* i conté elements d'idealisme platònic pel que fa a la consideració dels ens matemàtics. En filosofia moral i social acarà les contradiccions entre individu i socialisme, llibertat i ordre, progressisme i pessimisme, etc., mantenint actituds properes a l'emotivisme en ètica i socialitzants en matèria política, especialment els darrers anys de la seva vida; la seva activitat crítica li valgué tota mena de censures i fins i tot la presó en dues ocasions. Oposat a la cursa d'armament nuclear i a la violència, fou president del tribunal que portava el seu nom i que es dedicà a jutjar els crims de la guerra del Vietnam. Professor en diferents èpoques a Cambridge i conferenciant en universitats i centres culturals de tot el món, rebé el

1950 el premi Nobel de literatura. Altres obres importants, entre la seva immensa producció, són: *The Analysis of Mind* (1921), *The Analysis of Matter* (1927), *Marriage and Morals* (1929), *Education and the Social Order* (1932), *Freedom versus Organization: 1814-1914* (1934), *Inquiry into Meaning and Truth* (1940), *Physics and Experience* (1945), *Human Knowledge* (1948), *Logic and Knowledge* (1956) i *My Philosophical Development* (1959).

GREC

El mite existencialista

>> El 1945 l'existencialisme apareix amb força a l'escena cultural francesa. La generació de postguerra descobreix Sartre, el "filòsof de la llibertat", que atrau una joventut amb ganes de destruir dogmes i començar de zero. La filosofia de l'existència (que Sartre acabarà anomenant, tot i les seves reticències, existencialisme) afirma que l'home no té cap destí predeterminat i està condemnat a ser lliure. Des de la publicació de *L'etre et le neant*, el 1943, marxistes i catòlics s'hi oposaran amb virulència. Però és amb la popularitat creixent de Sartre (gràcies a l'obra de teatre *Huis Clos*, el 1944, i a la conferència *L'existencialisme és un humanisme*, pronunciada un any més tard) que els "troglodites" de Saint-Germain-des-Prés, com els qualifica la premsa, seran l'objectiu de les còleres. Els sartròlegs situen l'origen del mite el 1947, amb la publicació d'un article on el periodista Jacques Robert descriu l'existencialista com un ésser que viu d'hotel en hotel, es passa la nit ballant be-bop a les caves de jazz i porta sempre a la butxaca Escopiré sobre les vostres tombes, de Boris Vian. El mateix any, el *Samedi Soir* explicava el dia d'un existencialista: "De 11 a 1, bany de sol al Cafè de Flore; a la 1, dinar, normalment a crèdit, en un dels bistrotts del barri; de 2 a 6, cafè, al Cafè de Flore; de 6 a 6.30, treball en una de les habitacions d'un dels pocs existencialistes que en poden pagar una; de 6.30 a 8, Cafè de Flore; de 8 a mitjanit, Bar Vert; de mitjanit a 10 del matí, Tabou". Tot i les exageracions, la premsa contribuirà a la construcció del mite existencialista, entès com una barreja de filosofia, estil de vida i religió, sinònim sovint d'anarquia

i marginalitat. Al voltant de la figura totèmica de Sartre, tot un grup de gent es traslladarà a Saint-Germain. Cap al 1948 l'existencialisme comença a perdre força però durant tres anys s'haurà convertit en una moda intel·lectual i haurà convertit Sartre, Saint-Germain i el "troglodites" en un autèntic mite.

2 Neopositivisme lògic

Fitxa: Cercle de Viena

Fundat per M. Schlick (1882-1936) el 1924, el Cercle de Viena en tant que fòrum organitzat de reflexió sobre filosofia i en particular sobre filosofia de la ciència agrupà a filòsofs, matemàtics i científics (G. Bergmann, R. Carnap, H. Feigl, Ph. Frank, K. Gödel, H. Hahn, O. Neurath, o F. Waissman) amb un programa que té en el manifest publicat pel grup el 1929, amb motiu del congrés internacional organitzat per ells a Praga, l'explicitació dels seus continguts programàtics. Ràpidament el grup promoué la internacionalització del debat filosòfic com ho demostren els congressos que organitzaren després del de Praga a Königsberg, Copenhaguen, Praga, Paris i Cambridge. Els congressos i publicacions els posaren en relació amb altres nuclis de pensadors d'orientació similar en diferents indrets d'Europa, com és el cas de l'anomenat Grup de Berlín dels Reichenbach, R. von Mises, Grelling i, més tard, Hempel; els de l'escola d'empiristes d'Upsala; contactaren també amb pensadors holandesos, alemanys, nord-americans i britànics, amb noms tan significatius com els de Nagel, Ch. Moris, Quine, Sttebing, Ryle, Wisdom i Ayer. Els contactes s'ampliaren a figures importants de filòsofs i lògics polacs com Lukasiewicz i Tarski. El Cercle de Viena finalitzà progressivament les seves activitats a partir de la mort del seu fundador, el 1936, i desaparegué definitivament el 1938 amb l'ocupació d'Àustria per les forces de Hitler. L'atmosfera política i intel·lectual en l'Àustria pre-nazi era progressivament més inquietant per al grup. Schlick morí assassinat a l'edat de 54 anys per un estudiant desequilibrat que li disparà un tret just quan l'acadèmic es

disposava a entrar a la universitat. El to hostil de les necrològiques del moment anunciaven clarament el que els seus membres podien esperar. En aquelles necrològiques de la premsa governamental s'argumentava que els membres del Cercle es mereixien ser assassinats pels seus deixebles. Malgrat que molts pocs intervenien activament en política, eren considerats elements sospitosos i subversius pel seu tarannà crític.

En conjunt, el grup es considera continuador de l'empirisme filosòfic modern representat per Hume; igualment reconeixen la influència de les propostes metodològiques aparegudes en l'àmbit de la ciència empírica i promogudes per importants científics com Helmholtz, Mach, Poincaré, Duhem, Boltzmann o Einstein; i naturalment, tindran com a eines de reflexió els treballs de lògica simbòlica i d'anàlisi lògic del llenguatge dels qui consideraran els seus més directes inspiradors: Frege, Whitehead, Russell i Wittgenstein. La rellevància de la perspectiva lògica en el seu pensament s'evidencia en el nom amb el que serà reconegut aquest moviment que en un primer moment serà el de *positivisme lògic* i més tard el d'*empirisme lògic*, fora ja d'Àustria..

La importància que els membres del grup donaren a l'anàlisi del llenguatge el distingeix clarament de l'empirisme i positivisme anteriors. L'objecte de la filosofia, per a ells, es l'anàlisi del coneixement, especialment de la ciència i el camí d'aquesta reflexió serà el de l'anàlisi del llenguatge científic.

La pregunta sobre que podem conèixer de Kant passa a la pregunta, què podem dir? (Per l'isomorfisme del Tractatus, el llenguatge és la representació de la realitat.

A) L'únic llenguatge que diu alguna cosa amb sentit és el llenguatge científic. N'hi ha de dos tipus: a) el formal (relació entre idees) que no ofereix informació addicional sobre fets, no ens diu res del que passa i té un interès exclusivament instrumental. b) l'empíric que són les

proposicions de la ciència natural. La seva veritat depèn dels fets i per tant de la seva comprovació empírica (mètode de verificació)

B) La filosofia en el sentit tradicional és un llenguatge sense sentit. No parla de fets.

C) la filosofia s'entén com un activitat principalment d'anàlisi lingüístic amb l'objecte d'eliminar tota noció abstracte inverificable.

Critica radicals de la metafísica. El filòsof és filòsof de la ciència i només li queda com a tasca l'anàlisi lògic de les teories científiques.

(veure Tema Popper)

3 etapa 2on Wittgenstein. Investigacions filosòfiques

Wittgenstein 1889-1951

"El místic no és com sigui el món, sinó que el món sigui"; "Del que no es pugui parlar, cal guardar silenci" i Podem imaginar-nos també que tot el procés d'us de les paraules ... és un d'aquests jocs per mitjà dels quals aprenen els nens la seva llengua materna." ¿Quin és el teu objectiu en filosofia? – Mostrar-li a la mosca la sortida de la botella".

El seu pensament exercí una notable influència sobre la filosofia del segle XX. Nasqué a Viena i nacionalitzat britànic (1938), la seva formació bàsica i juvenil corre a càrrec de tutors privats. Acabada la seva primera etapa de formació, el 1906 marxà a Berlín a estudiar enginyeria a l'Escola Tècnica Superior. L'estiu de 1908 es traslladà a Anglaterra on participa en experiments aeronaútics i aquella mateixa tardor es matriculà a la Universitat de Manchester. El 1911 s'inscriu en el Trinity College de Cambridge on ensenyen B. Russell i Moore. Diversos viatges entre altres a Islàndia i Noruega. El 1914 el visita Moore a Noruega. Aquell mateix estiu comença la primera guerra mundial mentre residia a Viena. S'incorpora com a voluntari sent traslladat el 1918 al front italià. És fet presoner a Trento i internat a un camp de presoners a Como. El 1919 es traslladat a Monte Casino. Durant el període de captivitat escriu el *Tractatus Logico-Philosophicus* que li serà publicat el 1921, any en que pot tornar a

Viena. Cedeix part de la seva herència als seus germans. Es matricula aquest any a l'escola de magisteri. Del 1920 al 1926 amb algunes interrupcions desenvolupa la seva tasca docent a l'escola primària a diferents escoles d'Àustria. Durant una breu temporada de jardiner en el convent dels Germans Misericordiosos de Hütteldorf i aquest mateix any comença a construir una casa per a la seva germana a Viena.. El 1929 torna a Cambridge. A partir del 1930 obté un contracte de la Universitat per a investigar i ensenyar. En els anys que venen segueixen els viatges : Irlanda, Rússia, França, Noruega i Àustria. El 1939 succeeix a Moore a la càtedra de Cambridge. A partir de 1941 treballa com a voluntari en el laboratori Guy de Londres, més tard al laboratori de l'hospital de Newcastle. El 1947 renuncia a la seva càtedra a Cambridge i inicia una estada de més d'un any a Irlanda. El 1949 es trasllada als Estats Units retornant posteriorment a Anglaterra on li es diagnosticat un càncer de pròstata. El 1953 veuran la llum, pòstumament, els seus darrers treballs amb el títol de Investigacions filosòfiques.

1906 Estudis d'enginyeria. Interessat per la tècnica i l'estètica cursa estudis d'enginyeria interessant-se també per l'arquitectura (dissenya i construeix una casa per a la seva germana). Be aviat comença a investigar sobre les estructures lògiques del pensament i del llenguatge.

1908 Marxa a Anglaterra a estudiar matemàtiques i lògica amb B. Russell. Com a resultat d'aquest període d'investigacions escriu el llibre que es convertirà en la "bíblia" del moviment neopositivista d'Europa i que segons ell ningú va acabar d'entendre mai: Tractatus-Philosophicus. En ell tracta el tema d'allò que el llenguatge humà pot arribar a expressar i d'allò que no e serà capaç. Això últim eren les qüestions filosòfiques clàssiques: les d'ordre ètic i metafísic. Sobre aquesta qüestions diu Wittgenstein l'única possibilitat és que estiguin expressades en la pròpia estructura del llenguatge. Wittgenstein apunta a una comprensió mística que uns van interpretar com un nou kantisme i d'altres com un misticisme de tipus agustiniana. Després

d'aquesta etapa (1er Wittgenstein) inicià una altra en la que rebutja algunes de les conclusions a les que havia arribat amb el primer llibre. Aquí exclou la possibilitat d'un únic tipus de llenguatge i afirma l'existència d'una pluralitat de llenguatges, de manera que cada llenguatge és la representació del món d'aquells qui l'utilitzen. Pessimisme i escepticisme que passa a sumar-se a la de molts altres de la història del pensament

Wittgenstein 1889-1947: Tota explicació sobre el món cal que es correspongui amb els fets dels que parla. (correspondència isomòrfica). Ens cal descobrir la lògica present en els enunciats que serà la lògica dels fenòmens, o de les relacions entre els fenòmens. De la correspondència entre el llenguatge i la realitat no en podem parlar, només mostrar.

2on Wittgenstein. Investigacions filosòfiques

El Tractatus es basa en el llenguatge enunciatiu, segons això és l'únic que pot parlar sobre les coses. Wittgenstein abandona aquest criteri exclusivista (el de la teoria referencial que el du a un mer descriptivisme). En el Tractatus es cercava una sola lògica. A Investigacions filosòfiques admet diferents lògiques que queden conformades en l'un del llenguatge. A aquest ús ell en diu els jocs del llenguatge. La funció de la filosofia és aclarir aquest joc (lògic) amb una intenció antimetafísica.. Abandona la tesi de l'isomorfisme per evitar l'absurd: el nom Pere no es baralla amb el nom Joan. Els noms no tenen significat per ells mateixos sinó per l'ús i aquest en marca la situació. La filosofia cal que estudi els diferents usos no amb una intenció de millorar-los o enriquir-los sinó només de conèixer-los.

4 Popper 1902- 1994

Viena, 1902-Croydon, Anglaterra 1994. Filòsof austríac, nacionalitzat britànic. Fill d'un advocat erudit, i d'una mare amb gran interès per la música. En acabar la I Guerra Mundial abandona l'escola, assisteix d'oïent a la Universitat de Viena i s'hi matricula el 1922. El 1924 obté el títol de mestre de primària (simultàniament treballava com aprenent

d'ebanista). Sense places, treballa d'assistent social amb nens abandonats.

El 1925 ingressa en el recentment fundat Institut Pedagògic i fou deixeble de Karl Bühler a la universitat. En 1929 obté el títol de mestre d'ensenyament secundari i a l'any següent es casa. A instàncies de Herber Feigl, Popper comença a treballar sobre la naturalesa de les teories científiques en forma de llibre, «La lògica de la investigació científica» (1934).

En 1937 Popper accepta una plaça docent en el Canterbury University College de Christchurch, en Nova Zelanda. El 1945 publica: «La misèria del historicisme» y «La societat oberta i els seus enemics», compendi del seu pensament polític, caracteritzat per la defensa del liberalisme, la crítica del socialisme i el rebutjament dels totalitarismes comunista i feixista. En 1946 s'incorpora a la London School of Economics, on el 1949 és anomenat catedràtic de lògica i metodologia de la ciència (matèria, aquesta darrera, inexistente en la seva opinió). En 1963 publica una altra de les seves principals obres: «Conjectures i refutacions». El 1989 li fou atorgat el I Premio Internacional de la Generalitat de Catalunya.

Ha desenvolupat la seva reflexió teòrica en diferents universitats. Els temes són epistemològics (filosofia de la ciència) i lògics. Està relacionat amb el moviment neopositivista encara que s'hi posiciona críticament pel que fa a la carrega científicista que tenien els seguidors d'aquella corrent.

Els neopositivistes s'havien preocupat de clarificar quines proposicions podem considerar científiques i quines no. Havien resolt el problema afirmant que tota proposició tenia sentit i podia considerar-se científica si era verificable i, també, si presentava una construcció lògica o formal que assegurava la seva intel·ligibilitat. Popper afirma sobre les proposicions científiques que ho seran si és possible que algun fet (particular, d'experiència-observació) contradigui tal proposició. Per posar un exemple del que diu: suposem que per acceptar el primer principi de la termodinàmica, el principi de conservació que assegura

que les transformacions de calor en treball (mecànic) i del treball (mecànic) en calor mantenen entre sí una relació constant seria imprescindible fer-nos amb l'observació d'un fet segons el qual aquest principi no es compleix en aquest fenomen particular.

El criteri neopositivista és el de verificabilitat mentre que el de Popper és el falsabilitat. El criteri de falsabilitat incorpora un element de prudència i d'humilitat respecte a l'entusiasme científic, el científicisme per evitar que incorri en l'error tradicional de les doctrines religioses, filosòfiques i ideològiques, però alhora instal·la en la ciència la relativitat que abans va qüestionar a la religió i a la filosofia.

Seguint aquest criteri. Popper criticarà totes aquelles doctrines que no compleixin el seu raonament: des de Plató fins a Freud i la ciència passant per Marx. Per a ell Hegel i Marx havien caigut en un determinisme pel qual veien els fets històrics sempre com demostracions de les seves teories dialèctiques. Aquesta capacitat d'explicació - com la del psicoanàlisi - era un argument en contra de la pròpia teoria i no a favor. Darrera d'aquestes crítiques està una concepció individualista de la història humana en el que no hi ha lloc per a lleis deterministes, siguin dialèctiques, instintives o divines.

Algunes nocions de síntesi

- Ubicació de Popper en el context filosòfic: neopositivistes, historicistes i marxistes.
- El criteri de falsació per substituir el de verificació dels neopositivistes.
- Crítica al psicologisme de Hume: de la inducció no en surt res (en el sentit de lleis universals més allà de l'experiència) però l'hàbit no té l'última paraula, és la ment la que treballa a partir dels instruments de coneixement que posseïm...els quals no són a priori com pensava Kant, són fets (constructes) culturals.
- la teoria dels tres móns. La teoria del coneixement té una justificació evolutiva pel sistema de prova assaig-error.

- els problemes són l'objectiu del coneixement, no la veritat (contra Descartes).
- la realitat es indeterminada en el sentit d'oberta i en evolució, la que en resulta de la interacció entre els tres móns. En aquest sentit, és possible parlar de llibertat ... i també d'éssers incomplets.
- no hi ha multitud de mètodes, totes les ciències són descobridores de problemes i participen d'elles la comprensió i la descripció.
- la història, com a coneixement, no té capacitat predictiva.

Camps, V.; Pròleg a El coneixement objectiu de K. Popper

Trets a destacar: l'actitud mental de l'investigador; l'ideal metodològic concretat en obertura, absència de límits i de fonaments; l'esperit crític que permet abandonar les falses confiançaes. Abandonar el temor a les equivocacions i als errors que són en realitat el motor de l'avenç del coneixement. Tenir present què coneixem, però que la nostra ignorància no decreix. Allò que importa no és el resultat, és el procés: "la lògica de la investigació". Formular la veritat? (Descartes) fonamentar el saber? (Kant), en realitat no són temes prioritaris.

Les teories científiques han de ser vistes i funcionar a la manera d'hipòtesis o conjetures que esperen ser refutades i mentre resisteixin son només provisionalment vàlides! L'ús de la raó no consisteix a determinar uns criteris de veritat o correcció, aplicables després a qualsevol teoria (claredat i distinció a Descartes, la immediatesa de la percepció als empiristes o la verificació empírica en els neopositivistes). La racionalitat és actitud crítica. En definitiva, en tendre "la ciència com una sèrie de conjetures i refutacions".

Oficialment, Popper, és presentat com un neopositivista que substitueix el principi de verificació pel de falsació:

- a) qualitat científica i significativitat del discurs científic són coses diferents.
- b) el principi de verificació no era capaç de demarcar adequadament les teories perquè exclou els enunciats generals.

El criteri de falsació distingia entre les teories pel seu grau de refutabilitat i obvia el fet de la seva significativitat. Popper resta importància a la noció de veritat, i al subjecte coneixedor perquè les fonts de coneixement són fonts d'ignorància. La immediatesa no és cap criteri de veritat sinó d'idealisme.

5 Filosofia analítica

Fitxa

Es coneix per Filosofia analítica i lingüística el moviment filosòfic del segle XX originat a primers de segle i dominant a Gran Bretanya, estenent-se a partir de la segona guerra mundial als Estats Units. Sota la influència de la tradició filosòfica moderna de l'empirisme britànic, dels Locke, Berkeley, Hume i Mill entre altres, els fundadors del moviment en el segle XX foren els anglesos Moore i Russell quan reaccionant contra el neoidealisme hegelianista de primers de segle es comprometeren amb una reflexió marcada per un esperit antimetafísic. A partir de la segona guerra mundial els treballs anteriors de filòsofs com el ja citat B. Russell - Atomisme lògic -, Wittgenstein i dels membres integrants del Cercle de Viena - Empirisme lògic i Positivisme lògic - tenen la seva continuïtat en les contribucions addicionals més recents en les que la reflexió analítica sobre el llenguatge científic es complementa amb una reflexió sobre el llenguatge ordinari. Aquesta ha estat l'orientació que han pres els treballs de Ryle, Austin, Strawson i Quine.

Essencialment, la filosofia analítica, considerada per alguns com una proposta metodològica i per altres com una actitud, consisteix en l'elucidació d'una expressió lingüística i en l'esclariment del seu ús dins del discurs. Això du a aquests filòsofs a estudiar la significació dels conceptes i dels enunciats, el context del seu ús i decideix sobre la correcció lògica de les seves descripcions. Si bé en l'actualitat són pocs els filòsofs que sostenen que tots els problemes filosòfics són essencialment problemes lingüístics, generalment expressions equivoques o sense significat, la perspectiva analítica segueix tenint

una ampla acceptació en ordre a clarificar problemes filosòfics per l'atenció que presta a l'estructuració lògica del llenguatge i al seu us.

E. Nagel (1901-1985)

Nové Mesto, Eslovàquia 1901 - Nova York 1985

Filòsof nord-americà, d'origen eslovac. Es traslladà als EUA el 1911 i des del 1931 ha professat a la universitat de Colúmbia (Nova York). Aportà a la filosofia de la ciència l'estudi de l'explicació científica i dels problemes de la reducció d'una a una altra teoria. És autor dels reculls, entre d'altres, *Sovereign Reason* (1954) i *Logic Without Metaphysics* (1956) i de l'obra *The Structure of Science* (1961).

GREC

John Langshaw Austin (1911-1960)

Lancaster 1911 - Oxford 1960

Filòsof anglès, professor de filosofia moral a la universitat d'Oxford de 1952 a 1960. S'especialitzà en l'estudi del llenguatge ordinari, en considerar que desentrellar les fal·làcies del llenguatge és una activitat prèvia a qualsevol filosofia que es vulgui rigorosa. La seva obra ha estat aplegada, pòstumament, a *Philosophical Paper* (1961), *Sense and Sensibilia* (1962) i *How to do Things with Words* (1962).

Adam Schaff (1913-)

L'viv, Galítsia 1913

Filòsof polonès. Estudià a L'viv, París i Moscou, on es doctorà (1944). Professor a Varsòvia des del 1948, obrí el marxisme a la filosofia analítica. Entre les seves obres destaquen *Wstep do semantyki* ('Introducció a la semàntica', 1960), *Marksizm a egzystencjalizm* ('Marxisme i existencialisme', 1961), *Jezyk a poznanie* ('Llenguatge i coneixement', 1967), *Marksizm a jednostka* ('Marxisme i individu humà', 1965), *Historia a prawda* ('Història i veritat', 1974) i *Enfremdung als soziales Phänomen* ('L'alienació com a fenomen social', 1977). En 1955-68 fou membre del comitè central del Partit Obrer Unificat Polonès. Arran de la crisi polonesa iniciada el 1980, accentuà el seu

allunyament de l'ortodòxia comunista: *Die kommunistische Bewegung am Scheideweg* ('El moviment comunista, en una cruïlla', 1982), *Polen Heute* ('Polònia avui', 1983), *Perspektiven des modernen Sozialismus* ('Perspectives del socialisme modern', 1988), etc.

GREC

G. Ryle (1900-1976)

Brighton 1900 - Whitby, York 1976

Filòsof anglès. Professor des del 1945 a Oxford i pertanyent a l'escola d'anàlisi del llenguatge de l'anomenat grup d'Oxford, del 1947 al 1971 dirigí la revista "Mind". Seguidor de Wittgenstein, la seva anàlisi del llenguatge no és logicoformal ni sociològica, ans conceptual, orientada a l'elaboració d'una mena de cartografia dels conceptes. Entre les seves obres cal esmentar *Philosophical Arguments* (1945), *The Concept of Mind* (1949), *Dilemmas* (1954), *A Rational Animal* (1962), *Plato's Progress* (1966) i *Collected Papers* (1971).

GREC

Grup d'Oxford

Dins el neopositivisme actual, grup de filòsofs que es distingeix pel fet d'aplicar l'anàlisi crítica al llenguatge ordinari més que no pas al científic, tot recusant tant l'ús de la lògica simbòlica per a dur-la a terme com l'ideal de la ciència unificada. Els representants més destacats són A. J. Ayer, G. Ryle, J. L. Austin, S. Hampshire, P. F. Strawson, D. Pears i G. J. Warnock.

GREC

Escola de Cambridge

Grup de filòsofs analítics britànics del s XX, impulsat des de Cambridge i inspirat en G. E. Moore, B. Russell i L. Wittgenstein. Units més aviat pel mètode, llur obra es caracteritza per la tendència antimetafísica i antiidealista i per l'anàlisi lògica del llenguatge, orientada a la classificació de les qüestions més que no pas a la construcció de sistemes. Entre els membres que se solen incloure en

el grup, cal destacar A. J. Ayer, R. B. Braithwaite, J. Wisdom, C. D. Broad i L. S. Stebbing.

Science Studies

H. Reichenbach (1891-1953)

Context de justificació

Amb les nocions de “*context de justificació*” i “*context de descobriment*”, el filòsof Reichenbach, nascut a Alemanya i més tard nacionalitzat nord-americà, sostenia que els filòsofs no tenen perquè ocupar-se de com es produeixen els descobriments científics sinó que allò que realment els hi interessa són els resultats finals de la investigació científica. En definitiva, el que interessa al filòsof de la ciència són els fets descoberts, les teories elaborades, els mètodes lògics utilitzats i la justificació empírica de les conseqüències i prediccions que es deriven de les teories. Aquesta és amb propietat la dimensió del que ell anomena *context de justificació* i és la dimensió en la que ha d'estar interessat l'epistemòleg. La majoria de filòsofs de la ciència acceptaran durant molts anys aquesta distinció i prestaren poca atenció a l'anomenat *context de descobriment*. Aquesta noció la reservava Reichenbach per al problema de la gènesi de les teories i, en el seu parer, era un tema d'interès per a psicòlegs, sociòlegs i historiadors, però irrellevant per als filòsofs de la ciència. La filosofia de la ciència tenia que esforçar-se en la reconstrucció lògica de les teories apartant qualsevol altra consideració que es pugues fer al marge del seu anàlisi i tractament formal.

C.G. Hempel (1905-)

Lakatos 1922-1974

Hongria 1922 - Londres 1974

Filòsof de la ciència hongarès. La seva tesi doctoral, publicada en quatre articles en 1963-64 sota el títol *Proofs and Refutations* (reeditats en forma de llibre el 1976), marca l'inici d'una metodologia d'anàlisi de la història de la ciència que, bé que originalment pretenia

l'aplicació de les idees popperianes a la història de la matemàtica, revela un dinamisme intern de l'acte de la creació científica ben diferent de la recerca lineal de la no-contradició lògica. Aquesta metodologia, que aprofundeix en el seu article *History of Science and its Rational Reconstructions* (1972) l'assimila a altres autors postpopperians com ara T.S.Kuhn, P.K.Feyerabend, S.Toulmin i N.R.Hanson, interessats més en la reconstrucció dels programes de recerca que guien l'activitat científica que en el seguiment del procés d'acumulació lògica de veritats. Mort prematurament, els seus escrits han sortit a la llum en dos volums pòstums titulats *Philosophical Papers* (1978).

GREC

Thomas Samuel Kuhn (1922-1996)

Cincinnati, Ohio 1922 - Cambridge, Massachusetts 1996

Filòsof de la ciència nord-americà. Professor a Berkeley i a Princeton, és autor de *The Copernican Revolution* (1957) i de *The Structure of Scientific Revolutions* (1962). Contra la visió lineal acumulativa de la ciència a partir de la noció de *paradigma científic*, ha construït una nova interpretació de la història de la ciència que, bé que discutida en alguns aspectes, com ara la distinció entre ciència normal i ciència revolucionària, és especialment explicativa en casos de crisis científiques com ara el pas de la ciència medieval a la moderna o de la newtoniana a l'einsteiniana. És autor, també, de *The Essential tension* (1977), *Black Body Theory and the Quantum Discontinuity 1894-1912* (1978), etc.

Paul Karl Feyerabend 1924-1994)

Viena 1924 – 1994

Filòsof austríac. Professor a Viena, Minnesota i Berkeley, tot i estar influït pel darrer L. Wittgenstein i per K. Popper, la seva aportació fonamental és la incorporació de la història de la ciència com a element intrínsec de la mateixa filosofia de la ciència. Autoqualificat d'epistemòleg anàrquic, considerava que el mètode científic s'havia

encasellat en els seus mateixos postulats, cosa que el reduïa a un exclusivisme estèril en relació a altres camps del coneixement. Polemitzà a favor de la incorporació a la ciència d'aspectes com l'espontaneïtat, la llibertat, la intuïció, etc., i també del materialisme i la dialèctica. A més de nombrosos articles, publicà *Knowledge Without Foundations* (1962), *Science in a Free Society* (1978), *Philosophical Papers* (1981), *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge* (1975), *Problems of Empiricism* (1981), *Realism, Rationalism and Scientific Method* (1982) i *Farewell to Reason* (1988). Pòstumament hom publicà l'autobiografia *Killing Time* (1995).

GREC

B. Barnes (1946-)

Leicester 1946

Novel·lista anglès. Llicenciat en llengües modernes, treballà com a lexicògraf en l'actualització de l'*Oxford English Dictionary* i féu periodisme i crítica literària. La seva novel·lística, diversa i original, trenca sovint els motlles del gènere i recorre a l'experimentació. En destaca *Metroland* (1980, premi Somerset Maugham 1981), *Before She Met Me* (1982), *Flaubert's Parrot* (1984), *Staring at the Sun* (1986), *History of the World in 10 1/2 Chapters* (1989), *Talking it Over* (1991, premi Femina 1992), *The Porcupine* (1992), *Cross Chanel* (1996), *England, England* (1998) i *Love, etc* (2000). Amb el pseudònim *Dan Kavanagh*, ha publicat algunes novel·les policiaques i és també autor dels volums d'assaigs *Letters from London* (1995) i *Something to declare* (2002).

GREC

J. Piaget. (1886-1980)

Neuchâtel 1896 - Ginebra 1980

Psicòleg suís. Interessat primer per la zoologia, la biologia i la filosofia, se centrà finalment en temes de psicologia infantil i evolutiva, després de treballar amb T. Lipps, P. E. Bleuler i E. Claparède, el qual succeí

en la direcció de l'Institut J. J. Rousseau. Professor de les universitats de Lausana i Ginebra, edità amb altres els "Archives de Psychologie" i fundà, el 1951, el Centre International d'Epistémologie Génétique, que dirigí fins que morí. La seva aportació fonamental fou la investigació (des d'una perspectiva biològica, lògica i psicològica) del sorgiment i desenvolupament de la intel·ligència en l'infant, així com de la interrelació entre pensament i entorn social. Per a Piaget l'evolució de la ment comporta un doble procés quasi biològic: el d'assimilació, en què les noves experiències s'arrelen en les estructures preexistents, i el d'acomodació, segons el qual les estructures preexistents s'adapten a les noves experiències. A part les nombroses obres que publicà des del 1923 al 1948 sobre els més diversos aspectes de l'evolució psicològica de l'infant, cal destacar *La psychologie de l'intelligence* (1947), els 3 volums de la *Introduction à l'épistémologie génétique* (1950), els 16 volums dels *Études d'épistémologie génétique* (en col·laboració amb diversos autors, 1957-62), els nou volums del *Traité de psychologie expérimentale* (en col·laboració amb Paul Fraise, 1963-69), *Six Études de psychologie* (1964), *Le structuralisme* (1968), *Psychologie et Pédagogie* (1969), *Le jugement moral chez l'enfant* (1969) i *L'épistémologie génétique* (1970).

GREC

Modernisme 1880-1906

Resum

Modernisme i noucentisme a Catalunya.

"El nostre catalanisme no s'havia traduït en un moviment polític organitzat: restava, sobretot, essent una protesta i un plany -una elegia i una blasfèmia-. Blasfèmia i elegia era també el nostre europeisme, enveja i desesperada enyorança d'allò no conegut o d'allò entrevist; no sacra ambició i decisió d'arribar a possir-lo", escriu el noucentista **Eugeni d'Ors** fent referència a l'època que el precedeix, el *Modernisme* .

El Modernisme (1880-1906), relacionat amb l'**Art nouveau** europeu, és expressió artística i literària de la vivència conflictiva d'una generació, la de **Joan Maragall**, que experimenta els canvis propiciats per l'expansió de la industrialització i al mateix temps es manifesta sensible a l'evolució del sentiment nacional (**nacionalisme**) de caràcter popular. Serà un moviment de gran heterogeneïtat, de tarannà espontani, d'artistes i escriptors que prefereixen estar fora, i sovint en oposició, al poder institucional. El *Modernisme* conté encara l'esperit de l'artista romàntic, dels qui opten per escoltar el sentiment, es deixen portar per la seva fantasia i prefereixen, en front de les exigències del món típic de la burgesia industrial i comercial cada cop més dòcil a la racionalitat instrumental, els sentiments, a vegades les passions, en el marc d'una sensualitat que combina amb mediterrani equilibri, la rauxa i el pragmatisme.

Amb el canvi de segle, però, la consolidació de la burgesia catalana gràcies al bon moment econòmic du a aquesta classe social a un intervencionisme de caire institucional dins del propi territori català. Una nova generació s'encarregarà d'impulsar la nova política cultural i ho farà de manera conflictiva contra la situant-se i la pèrdua de centralitzat en les directrius culturals encara vigent del modernisme, irromprà en la vida pública amb una agressivitat -del que ne's una mostra les paraules d'Eugeni d'Ors abans citades- que agafarà desprevinguts als qui fins aquell moment dominaven en l'escena creativa catalana. Els uns i els altres coincidien pel que feia a la centralitat de la llengua i cultura catalanes en llurs manifestacions artístiques, però entengueren la seva defensa i la seva pràctica des d'una perspectiva totalment diferent. Fou un autèntic pronunciament, un "cop d'estat" que es resumiria en la idea que eren els "joves" els salvadors de la cultura i que tots els mals que aquesta patia només podien venir de la generació anterior, la dels "avis". Aquesta nova generació i el moviment que endega es el que es coneix amb el nom de *Noucentisme*. El projecte programàtic dels qui asseguren saber el que convenia a Catalunya impregna els articles que a *La Veu de*

Catalunya escrigué el qui fou reconegut líder de la revolta, Eugeni D'Ors. El nou programa suposava un canvi de valors radical. El que abans es caracteritzava per l'heterogeneïtat, la dispersió, l'absència de jerarquia ara es transforma en coherència, eficàcia, racionalització. La nova acció creativa en comptes de situar-se fora del poder ara s'hi vinculava confonent-s'hi. Si en el passat els artistes eren sospitosos i només tolerats ara formen part d'un únic projecte sociopolític. I és en la mesura que hi ha una consciència de legitimitat en l'acció política per part de la consolidada burgesia que també el seus intel·lectuals aconseguen la seva legitimació. "*La lluita per la cultura és una lluita d'imposició*" escrivia Eugeni d'Ors. Els noucentistes foren declinats. Paral·lelament, l'Avantguarda ha anat una generació majoritàriament universitària, que entengueren calia desenvolupar una tasca sistemàtica i normativa. La improvisació i l'espontaneïtat no podien resoldre les ambicions de la nova època. Cap al final d'aquest període les circumstàncies canvien. El projecte sociopolític que havia propiciat el *Noucentisme* fa aigües i l'hegemonia cultural dels homes que encapçalava D'Ors institucionals permet que el panorama cultural català torni a una diversitat d'expressions que amb el *Noucentisme* havia estat difícil.

Art nouveau

Art Nouveau, literalment art nou, és el nom amb el que es coneix internacionalment a un complex i innovador moviment de l'art europeu i americà durant les dues darreres dècades del segle XIX y la primera dècada del segle XX. Aquesta nova proposta creativa es materialitzà en una variada producció en les diferents formes de creació artística, que a més de les clàssics de la pintura, l'arquitectura i l'escultura, inclou l'interiorisme, el disseny de mobles, la confecció de cartells, el treball del vidre, terrisseria, tèxtil, il·lustració de llibres, i d'altres, arreu d'Europa i d'Amèrica prenent en cadascun dels països unes característiques pròpies. Si bé el terme Art Nouveau, que en el seu origen era el nom d'una botiga oberta el 1896 a París (*Maison Art Nouveau*) pel distribuïdor Siegfried Bing, aconseguí se reconegut

internacionalment per designar a aquest fenomen artístic, en molt països el moviment adoptà denominacions pròpies: *liberty* a **Gran Bretanya** (Ch. R. Mackintosh) i a **Estats Units** (L. Comfort Tiffany); *Modern style* a **França** (H. Guimard, E. Gallé, L. Majorelle, A. Mucha) i a **Bèlgica** (els arquitectes V. Horta i H. van de Velde); *Sezession Stil* a **Austria**; *Jegenstil* a **Alemania** (G. Klimt, J. Hoffmann, H. Obrist, A. Endell); *Stile floreale* a **Itàlia**, o *Modernisme* a **Catalunya** (A. Gaudí, L. Domènech i Montaner, A.M. Gallisà, J.M. Jujol, J.Llimona, E. Clarassó, M. Blay, L.Escaler, S. Rusiñol, R.Casas), a **Espanya** i a **Hispanoamèrica**..

Els orígens d'aquest moviment es remunta al dissenyador W. Morris que el 1861 elaborà un manifest (*Arts and Crafts*) amb el que posava de manifest el seu rebuig de les tècniques de producció massificades del sistema de producció industrial. En aquest manifest s'exigia la creació d'un estil completament nou amb un retorn a les arts manuals, inspirant-se amb motius de fonts tan diverses com l'impressionisme japonès, l'arquitectura gòtica, y les pintures simbòliques del segle XVIII, i que sobretot posava de manifest la importància de la fantasia i de la potència imaginativa de l'artista. Posteriorment, el nou estil deixarà les seves empremtes de la mà de multitud d'artistes en els inicis renovadors d'aquest final de segle, com foren l'arquitecte anglès Artur Mackmurdo, el dissenyador de robes Arthur Liberty i l'il·lustrador Aubrey Beardsley. La celebració d'exposicions i la publicació de revistes facilitaren a partir d'aquest anys la difusió de la nova proposta.

Joan Maragall 1860-1911

Fitxa

(Barcelona, 1860-íd., 1911) Principal representant del modernisme català, neix a Barcelona l'any 1860 dins d'una família dedicada a la indústria tèxtil. Estudià dret (1879-1884) per dedicar-se tot seguit a escriure i traduir al català poetes alemanys, principalment a Goethe, en diferents publicacions de l'època, com «L'Avenç», «Pèl i Ploma», «Catalònia» y «Joventut». El conjunt de la seva obra mostra la seva vinculació a la tradició organicista de poetes i pensadors europeus, i

en particular les seves preferències per l'obra del ja mencionat Goethe, per la de Novalis i Nietzsche. El 1890 fou secretari de Joan Mañé i Flaquer, editor i director del «Diari de Barcelona». El 1894 obtingué el seu primer premi en uns jocs florals amb la composició «La sardana». A l'any següent aparegué la seva primera obra poètica: «Poesies» (1895). Anys més tard repetiria premi en uns Jocs Florals amb la composició que porta per títol «El mal caçador». El 1898 estrenà y publicà la seva traducció de la «Ifigenia» de Goethe.

La preocupació per la desfeta colonial d'aquest mateix any es deixà sentir en la seva poesia («Els tres cants de la guerra»), i el portà a compartir aquesta preocupació amb altres intel·lectuals catalans i espanyols de l'època, entre altres Miguel de Unamuno, amb els qui manté una valuosa correspondència testimoni d'una època.

Amb «Visions i cants» (1900), que contenia l'inici d'un poema de tema llegendari «El comte Arnau», inspirat en el Faust de Goethe, Joan Maragall es consagra definitivament com a escriptor i poeta passant a ser considerat una personalitat indiscutida de les lletres catalanes. El 1903 fou elegit president de l'Ateneu, mandat que inicià amb una conferència inaugural, «Elogi a la paraula», amb els que sintetitzà magistralment el seu pensament estètic. L'any següent obté per tercera vegada un premi en uns jocs florals, aconseguint el títol de «mestre en gai saber». Aquest mateix any publicà «Les disperses», amb poemes originals i traduccions de Goethe. Amb motiu de la publicació, el 1906, de set nous cants de «El comte Arnau» obté el reconeixement de l'Acadèmia espanyola de la Llengua amb la concessió del premi Fastenrath. El 1907 apareix «Elogi de la poesia» i el 1909 apareixen escrits que giren entorn els dramàtics aconteixements de la Setmana Tràgica de Barcelona. La seva darrera obra poètica fou «Seqüències» (1911), cant espiritual que té per tema la mort, i pòstumament, el 1913, es publicà el seu drama «Nausica».

Alma catalana_Alma Española, 24 enero 1904

El alma de un pueblo es el alma universal que brota al través de un suelo. El alma catalana es pirenaica-mediterránea: los adustos

Pirineos descienden en pétreo oleaje apaciguándose a medida que se aproximan al dulce mar latino, de claro horizonte: en el horizonte del mar hay las claridades de Italia, de Grecia. El alma catalana es adusta y clara.

La tierra catalana es dura, pero agradecida: así sus hijos aprenden a trabajarla por necesidad, y son estimulados por la recompensa: son acostumbrados al triunfo por el trabajo. Así su trabajo es alegre; trabajan cantando, y trabajando y cantando descienden al mar que les atrae con la promesa de nuevos triunfos y el eco de nuevos cantos. Así los catalanes son rudos y expansivos a un tiempo, porque aman la tierra y el mar; y hábiles para enriquecer el producto de la tierra propia y lo que el mar les trae de las aguas, y no saben servir ni mandar porque todos se sienten iguales para el triunfo por el trabajo directo; y cada uno se siente libre y siente libres a los demás, y todos orgullosos de su libertad, y tan celosos de ella, que repugnan cederla aun para la organización social, porque creyendo bastarse cada uno a sí mismo, no la sienten necesaria. Satisfacen mejor su sociabilidad donde menos atados se sienten por ella. Dentro de cada catalán hay un anarquista.

Son trabajadores esperanzados, y por esto poco contemplativos: si descansando miran al cielo, ven en el cielo un bello descanso extendido sobre el trabajo de la tierra, y no suelen preguntar qué hay más allá de las estrellas. Así su piedad es serena y confiada: confían en ese algo bueno que resplandece claramente en la tierra como en el cielo, y lo aman en proporción del bienestar íntimo que les procura; gustan de comprender hasta donde pueden comprender claramente, pero lo incomprendible no les atormenta: no son ambiciosos de lo absoluto. Suelen reír de lo que no entienden.

El catalán siente su alma, pero no siente el peso de su alma: y por esto le interesa más su historia que su filosofía, y ama su lengua más aún que su historia. De las artes goza sobre todas la música y el teatro, porque son directas, y no cabe engaño en ellas.

En todo es franco, y quiere franqueza. Es pronto en sus afectos, no los extrema: ni traidor, ni mártir. Su amor más constante es el de su libertad. La ha aprendido del mar y de las cimas de los montes.

He aquí el alma catalana: libertad.

Juan Maragall

Noucentisme

Resum

Modernisme i noucentisme a Catalunya.

"El nostre catalanisme no s'havia traduït en un moviment polític organitzat: restava, sobretot, essent una protesta i un plany - una elegia i una blasfèmia -. Blasfèmia i elegia era també el nostre europeisme, enveja i desesperada enyorança d'allò no conegut o d'allò entrevist; no sacra ambició i decisió d'arribar a posseir-lo", escriu el noucentista **Eugeni d'Ors** fent referència a l'època que el precedeix, el *Modernisme* .

El Modernisme (1880-1906), relacionat amb l'**Art nouveau** europeu , és expressió artística i literària de la vivència conflictiva d'una generació, la de **Joan Maragall**, que experimenta els canvis propiciats per l'expansió de la industrialització i al mateix temps es manifesta sensible a l'evolució del sentiment nacional (**nacionalisme**) de caràcter popular. Serà un moviment de gran heterogeneïtat, de tarannà espontani, d'artistes i escriptors que prefereixen estar fora, i sovint en oposició, al poder institucional. El *Modernisme* conté encara l'esperit de l'artista romàntic, dels qui opten per escoltar el sentiment, es deixen portar per la seva fantasia i prefereixen, en front de les exigències del món típic de la burgesia industrial i comercial cada cop més dòcil a la racionalitat instrumental, els sentiments, a vegades les passions, en el marc d'una sensualitat que combina amb mediterrani equilibri, la rauxa i el pragmatisme.

Amb el canvi de segle, però, la consolidació de la burgesia catalana gràcies al bon moment econòmic du a aquesta classe social a un

intervencionisme de caire institucional dins del propi territori català. Una nova generació s'encarregarà d'impulsar la nova política cultural i ho farà de manera conflictiva contra la situant-se i la pèrdua de centralitzat en les directrius culturals encara vigent del modernisme, irromprà en la vida pública amb una agressivitat -del que ne's una mostra les paraules d'Eugeni d'Ors abans citades- que agafarà desprevinguts als qui fins aquell moment dominaven en l'escena creativa catalana. Els uns i els altres coincidien pel que feia a la centralitat de la llengua i cultura catalanes en llurs manifestacions artístiques, però entengueren la seva defensa i la seva pràctica des d'una perspectiva totalment diferent. Fou un autèntic pronunciament, un "cop d'estat" que es resumiria en la idea que eren els "joves" els salvadors de la cultura i que tots els mals que aquesta patia només podien venir de la generació anterior, la dels "avis". Aquesta nova generació i el moviment que endega es el que es coneix amb el nom de *Noucentisme*. El projecte programàtic dels qui asseguren saber el que convenia a Catalunya impregna els articles que a *La Veu de Catalunya* escrigué el qui fou reconegut líder de la revolta, Eugeni D'Ors. El nou programa suposava un canvi de valors radical. El que abans es caracteritzava per l'heterogeneïtat, la dispersió, l'absència de jerarquia ara es transforma en coherència, eficàcia, racionalització. La nova acció creativa en comptes de situar-se fora del poder ara s'hi vinculava confonent-s'hi. Si en el passat els artistes eren sospitosos i només tolerats ara formen part d'un únic projecte sociopolític. I és en la mesura que hi ha una consciència de legitimitat en l'acció política per part de la consolidada burgesia que també el seus intel·lectuals aconseguen la seva legitimació. "*La lluita per la cultura és una lluita d'imposició*" escrivia Eugeni d'Ors. Els noucentistes foren declina. Paral·lelament, l'Avantguarda ha anat una generació majoritàriament universitària, que entengueren calia desenvolupar una tasca sistemàtica i normativa. La improvisació i l'espontaneïtat no podien resoldre les ambicions de la nova època. Cap al final d'aquest període les circumstàncies canvien. El projecte socio-polític que havia propiciat el *Noucentisme* fa aigües i l'hegemonia cultural dels homes que

encapçalava D'Ors institucionals permet que el panorama cultural català torni a una diversitat d'expressions que amb el *Noucentisme* havia estat difícil.

Eugeni d'Ors (1881-1954)

Barcelona 1881 - Vilanova i la Geltrú 1954

Nascut a Barcelona, segueix estudis de dret a la Universitat d'aquesta ciutat per passar a doctorar-se per la universitat de Madrid el 1905. Durant aquests primers anys col·laborà com a articulista en diferents publicacions catalanes, com «La Veu de Catalunya» i «La Renaixença», mantenint contacte amb el cercle artístic de Els Quatre Gats. A partir de 1906 comença a publicar en «La Veu de Catalunya» sota el pseudònim de Xenius els articles que sota el títol genèric de el «Glossari» constituïran la base del seu pensament i on defineix la doctrina estètica del per ell denominat moviment «noucentista». A París, D'Ors, assisteix als cursos que impartien H. Bergson i Langevin, ensenyances que després utilitzarà en els seus treballs posteriors com és el cas de la seva novel·la “La ben plantada” (1912), consistent en una meditació retòrica sobre la dona ideal amb la que pretén assenyalar un referent del nou classicisme per ell propugnat en la producció literària de l'època i l'assaig “Oceanografia del tedi”, publicat el 1916.

Fou secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans i director d'Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya fins el 1920, any en que fou destituït per qui aleshores era president de la Mancomunitat J.Puig i Cadafalch. El seu reconegut prestigi es posa de manifest en aquell mateix any en ser nomenat president de l'Associació de la Premsa Diària de Barcelona. Una nova etapa comença en l'activitat d'E. d'Ors que es caracteritzarà pel seu progressiu distanciament de la política catalana, distanciament que posa de manifest en la seva sèrie d'articles titulats “El nou Prometeu encadenat”. Comença a escriure en castellà, encara amb el pseudònim Xenius, una sèrie d'articles per al diari barceloní “Las Noticias” titulats “Tres horas en el Museo del Prado”.

El 1923 fixa la seva residència a Madrid. Publica "Las obras y los días" i col·labora com articulista als diaris "ABC", "El Debate", "Arriba España" de Madrid i a "La Vanguardia Española" de Barcelona. Durant la guerra s'adhereix a l'"alzamiento nacional" del general Franco sent nomenat el 1938 cap de la "Jefatura Nacional de Bellas Artes", any aquest en el que ingressa a la "Real Academia Española". El 1941 publica "Teoría de los estilos"; el 1943, un recull d'articles autobiogràfics titulats «Epos de los Destinos», uns estudis sobre el barroc, un assaig sobre Picasso, i el 1947 publicà "El secreto de la filosofía". El 1953, un any abans de la seva mort, li fou atorgada la càtedra de "Ciencia de la Cultura" de la Universitat de Madrid. El 1954 sortí publicada a títol pòstum la seva darrera obra, "La verdadera historia de Lidia de Cadaqués".

A. Gramsci 1891-1937

n. a Cerdanya, d'origen humil, el seu pare era un modest funcionari de l'administració del govern central a l'illa. S'inicià en el moviment polític dins dels cercles independentistes. estudia filologia a Torí. abandona els estudis i es dedica al periodisme polític.

1920 participa en l'intent revolucionari de la ciutat.

1926 Detingut per la policia de Mussolini

1937 mort a la presó de Roma.

Està considerat un dels primers teòrics de la lluita revolucionària en els països desenvolupats.

Escola de Frankfurt

Racionalitat instrumental

El concepte de racionalitat instrumental ha constituït un dels eixos centrals de l'anàlisi crítica dels membres de l'Escola de Frankfurt. L'Escola de Frankfurt foren un grup de filòsofs d'inspiració marxista (marxisme) que formaren part en els seus orígens, en la dècada dels anys vint, de l'Institut d'Investigació Social depenent de la Universitat de Frankfurt i sota la direcció del seu fundador, M. Horkheimer (1935-

1973). L'escola ha pogut mantenir-se al llarg de tot aquest temps salvant les diferents vicissituds històriques tenint en les seves files brillants intel·lectuals com Th. Adorno, H. Marcuse, W. Benjamin i, encara avui hereu dels anteriors, J. Habermas. En els esforços per comprendre teòricament l'actual concepte de racionalitat que fa de suport a la societat capitalista, Horkheimer fou qui primer establí la diferència entre *raó subjectiva* i *raó objectiva*. La primera servia per referir-se a un tipus de raó preocupada exclusivament per utilitzar els medis adequats per aconseguir determinats fins, els quals es donen per suposats i no estan sotmesos a cap tipus de discussió o consideració racional. Allò que l'interessa a la raó subjectiva és resoldre problemes tècnics sense que entri en la seva consideració les possibles conseqüències del que suposa assolir els fins que es persegueixen. A aquest tipus de raó n'hi diuen els frankfurtians *raó instrumental*. Probablement qui de manera més incisiva i brillant ha dut a terme un anàlisi de la societat capitalista des d'aquesta distinció ha estat H. Marcuse en una de les seves obres avui considerada un clàssic de la literatura d'assaig d'aquest segle: *L'home unidimensional*. En ella Marcuse mostra com la raó instrumental és la raó tecnològica del present, triomfant i hegemònica en tots els camps de la ciència, a la que oposa com a única alternativa el que ell anomena la racionalitat crítica, una racionalitat que hauria de procurar la unitat entre la raó teòrica i la raó pràctica, entre coneixement i acció.

M. Horkheimer (1895-1977)

W. Benjamin

H. Marcuse (1898-1979)

Th. W. Adorno (1903-1969)

Freudomarxismo

Corrent de pensament, representada sobre tot per W. Reich i H. Marcuse. Iniciador del freudomarxismo, Reich atribuï a la societat fundada sobre la repressió el rebuig de les pulsions sexuals, generador de la neurosis, i fou condemnat tant pel Partit Comunista

Alemanys com per l'Associació Internacional de Psicoanàlisi; a més, al plantejar el paper del sistema capitalista en la gènesi de la neurosi, Reich rebutjà de Freud la universalitat del complex d'Edip i la hipòtesi de l'instint de mort. Les seves aportacions foren rehabilitades després del Maig francès gràcies a Marcuse, qui, a «Eros i civilització» (1955), va assenyalar la repressió de les pulsions com a condició de la civilització i va pronosticar la possibilitat de disminuir la repressió a partir de les tècniques aportades per la civilització.

W. Reich (1897-1957)

Dobrzczynica, Galítsia 1897 - Lewisburg, Pennsilvània 1957

Psicoanalista austríac. El 1939 es traslladà als EUA. Establí una relació entre el pensament psicoanalista i el marxisme (*Dialektischer Materialismus und Psychoanalyse*, 1934). En la seva teoria del caràcter (*Charakteranalyse*, 1933) destacà la funció repressiva de la societat, que obté l'ordre autoritari gràcies a l'opressió sexual. A partir dels anys seixanta, el seu pensament marcà la "nova esquerra". Escriví encara: *Die Funktion des Orgasmus* (1927), *Die Massenpsychologie des Faschismus* (1933), *Die sexuelle Revolution* (1936-45).

GREC

Fromm (1900-1980)

Frankfurt 1900 - Muralto, Ticino 1980

Psicoanalista nord-americà d'origen alemany. A partir dels anys trenta ensenyà a l'Institut de Psicoanàlisi de Frankfurt, adscrit a l'escola de Frankfurt, on desenvolupà els elements d'una antropologia freudomarxista i estudià els factors socioeconòmics en el desenvolupament de les neurosis. Emigrat el 1934 als EUA, s'hi naturalitzà. Director del departament de psicoanàlisi de l'escola de medicina de Mèxic (1955), aplicà la psicoanàlisi a les investigacions historicosocials i determinà com a element bàsic dels dogmes religiosos el manteniment de l'autoritat de l'estat a través de l'autoritat familiar i la por a la llibertat. Entre les seves obres cal citar *Escape*

from Freedom ('La por a la llibertat', 1941), *Man for Himself* ('L'home per a si mateix', 1947), *The Art of Loving* ('L'art d'estimar', 1956), *The Revolution of Hope* ('La revolució de l'esperança', 1968) i *The Crisis of Psychoanalysis* ('La crisi de la psicoanàlisi', 1970).

GREC

ANTROPOSMODERNO

Psicoanalista y escritor de origen alemán. Influido por Freud y Marx, estudió especialmente la influencia de la sociedad y la cultura en el individuo. Destacan entre sus libros *El miedo a la libertad* (1941) y *El arte de amar* (1956). Eric Fromm Uno de los psicoanalistas más famosos e influyentes del siglo XX Erich Fromm nace en Frankfurt (Alemania) en 1900. Psicoanalista y pensador alemán célebre por aplicar la teoría psicoanalítica a problemas sociales y culturales. Descendiente de familia judía. Tan sólo tenía 14 años cuando estalló la I Guerra Mundial, quedando realmente impresionado por la naturaleza de la conducta humana, siendo incapaz de comprender un acto tan irracional. Durante su etapa escolar, Fromm estudiaría con gran interés a Freud y Marx, encontrando en éste primero una forma de comprender la personalidad humana y las influencias sociopolíticas expuestas por Karl Marx. Cursó filosofía en la Universidad de Heidelberg en 1922, y se especializó en psicoanálisis en la Universidad de Munich y en el Instituto Psicoanalítico de Berlín, que fuera fundado por Freud. En 1925 comenzaría a ejercer como psicoanalista, siendo posteriormente nombrado profesor de la universidad de su ciudad natal. Durante los años 30 daría a conocer sus primeros trabajos sobre psicología religiosa, trabando en estrecho contacto con pensadores de la Escuela de Frankfurt, tales como Marcuse, Adorno o Benjamin. Visitaría Estados Unidos por vez primera en 1933, sin embargo, el ascenso de Hitler al poder le llevaría a establecerse en ese país, adquiriendo posteriormente la nacionalidad estadounidense. Sería profesor en las universidades de Columbia, Michigan, New York y Yale, en el Bemmington College de Vermont y en el Instituto Americano de Psicoanálisis. A menudo se le

vería envuelto en asuntos socio-políticos por las que sentía un verdadero interés. En 1941 publicaría su ya célebre obra "El miedo a la libertad", que le dio realmente a conocer, siendo muy traducida y divulgada, donde trataba el movimiento nazi en lo que algunos han venido a denominar como una interpretación "sociopsicoanalítica". En esta obra se revelaría un alejamiento definitivo de Freud. En 1949 se traslada a Cuernavaca (México), de cuya universidad sería profesor. Por entonces fue desarrollando una teoría política acorde con sus ideas anteriores, que llamó "socialismo humanista comunitario", cuya finalidad apuntaría a devolver al ser humano aquellas capacidades que no puede desplegar por causa de la enajenación a que está sometido. "La sociedad sana" (1955) y "El arte de amar" (1956) afianzarían su prestigio, sobre todo en ambientes universitarios. En estos textos escribiría acerca de su teoría del "amor maduro" como ingrediente para una realización individual que permitiera escapar a la enajenación producida por la sociedad de consumo o la omnipotencia del propio Estado. Se empeñaría en armonizar el marxismo y el psicoanálisis, al mismo tiempo que abrazaría en su pensamiento las aportaciones de Oriente, siendo fruto de esta reflexión su obra "Budismo zen y psicoanálisis". Otras obras serían "El hombre para sí mismo" (1947), "El lenguaje olvidado" (1951), "La misión de Sigmund Freud" (1956), "Más allá de las cadenas de la ilusión" (1962), "¿Tener o ser?" (1966) o "La anatomía de la destructividad humana" (1973). En 1962 fué nombrado profesor de la Universidad de Nueva York. Recorrió muchos países dictando cursos. En 1980 falleció en Murillo (Suiza) el que se consideraba uno de los líderes y principales exponentes del movimiento psicoanalítico del siglo XX.

Existencialisme

El mite existencialista

El 1945 l'existencialisme apareix amb força a l'escena cultural francesa. La generació de postguerra descobreix Sartre, el "filòsof de la llibertat", que atrau una joventut amb ganes de destruir dogmes i començar de zero. La filosofia de l'existència (que Sartre acabarà

anomenant, tot i les seves reticències, existencialisme) afirma que l'home no té cap destí predeterminat i està condemnat a ser lliure. Des de la publicació de *L'etre et le neant*, el 1943, marxistes i catòlics s'hi oposaran amb virulència. Però és amb la popularitat creixent de Sartre (gràcies a l'obra de teatre *Huis Clos*, el 1944, i a la conferència *L'existencialisme és un humanisme*, pronunciada un any més tard) que els "troglodites" de Saint-Germain-des-Prés, com els qualifica la premsa, seran l'objectiu de les còleres. Els sartròlegs situen l'origen del mite el 1947, amb la publicació d'un article on el periodista Jacques Robert descriu l'existencialista com un ésser que viu d'hotel en hotel, es passa la nit ballant be-bop a les caves de jazz i porta sempre a la butxaca Escopiré sobre les vostres tombes, de Boris Vian. El mateix any, el *Samedi Soir* explicava el dia d'un existencialista: "De 11 a 1, bany de sol al Cafè de Flore; a la 1, dinar, normalment a crèdit, en un dels bistrots del barri; de 2 a 6, cafè, al Cafè de Flore; de 6 a 6.30, treball en una de les habitacions d'un dels pocs existencialistes que en poden pagar una; de 6.30 a 8, Cafè de Flore; de 8 a mitjanit, Bar Vert; de mitjanit a 10 del matí, Tabou". Tot i les exageracions, la premsa contribuirà a la construcció del mite existencialista, entès com una barreja de filosofia, estil de vida i religió, sinònim sovint d'anarquia i marginalitat. Al voltant de la figura totèmica de Sartre, tot un grup de gent es traslladarà a Saint-Germain. Cap al 1948 l'existencialisme comença a perdre força però durant tres anys s'haurà convertit en una moda intel·lectual i haurà convertit Sartre, Saint-Germain i el "troglodites" en un autèntic mite.

H. Bergson (1859-1941)

París 1859 - 1941

Filòsof i escriptor francès, d'origen jueu. El 1900 fou nomenat professor al Collège de France, on tingué un èxit sense precedents. Membre de l'Institut de France des del 1901, entrà a l'Académie Française el 1914. El 1928 obtingué el premi Nobel de literatura. Morí durant l'ocupació alemanya, havent donat la seva "adhesió moral" al catolicisme. La seva filosofia vitalista s'inscriu dins les tendències

antipositivistes del començament del segle. Hereu alhora de l'espiritualisme de Jules Lachelier i de l'evolucionisme de Herbert Spencer, s'oposà tanmateix al neokantisme del primer i al positivisme del segon. Enfront d'aquestes tendències, que renunciaven a conèixer la realitat profunda i, d'altra banda, enfront del "cientisme", que confia d'arribar-hi amb els mètodes analítics de la ciència, concep un evolucionisme no mecanicista, segons el qual l'univers és animat per un "impuls vital", font originària de vida i d'imprevisible novetat, que es desplega en un vessament continu amb un ritme de tensió creadora i de distensió materialitzant. Així, l'esperit i la matèria no són dues substàncies, sinó dos moments d'un mateix moviment de creació i de recaiguda; l'evolució biològica és el broll espontani de formes, que recau en "espècies" fixes; la història humana és l'impuls creador dels herois, dels genis i dels sants en la moral "oberta" i en la religió "dinàmica", que recau en les formes socials de la moral "closa" i de la religió "estàtica". El mètode corresponent a aquesta doctrina és una certa forma d'intuïció metafísica, que Bergson descriu com una espècie de simpatia intel·lectual, que ens transporta a l'interior de les coses, per oposició a la intel·ligència, que ens les fa conèixer per fora. El jo profund és el lloc on l'impuls vital es fa accessible a la intuïció. La ciència, per contra, fruit de la intel·ligència, fixa i retalla la realitat viva i contínua segons les necessitats de l'acció i tradueix, per la mediació de l'espai, la "duració" en "temps", la qualitat en quantitat, la llibertat en determinisme, dissimulant així el moviment real de les coses. Aquesta concepció és exposada, amb un art consumat, en les seves quatre obres fonamentals: *Essai sur les données immédiates de la conscience* (1889), *Matière et mémoire* (1896), *L'évolution créatrice* (1907) i *Les deux sources de la morale et de la religion* (1932). Les altres publicacions, que poden ésser considerades aclariments o aplicacions de la doctrina a casos particulars, es redueixen a dos opuscles, *Le rire* (1900) i *Durée et simultanéité* (1922), i dos reculls d'articles i conferències: *L'énergie spirituelle* (1919) i *La pensée et le mouvant* (1934). El bergsonisme exercí una influència difusa, però molt extensa, i és una de les principals fonts de l'existencialisme.

GREC

Sartre 1905-1980

Filòsof francès, dramaturg, novel·lista i periodista polític és sens dubte el més important exponent i difusor de l'existencialisme francès de postguerra. Nascut a París el 1905, estudia primer a l'École Normale Supérieure de París (1924-8), i després a la Universitat suïssa de Fribourg, en el període 1932-34 en el que Heidegger fou rector, i més tard a l'Institut francès de Berlín. Des de 1929 es dedica a l'ensenyament de la filosofia a diferents *lycées* fins que es mobilitza per l'exercit en començar la II Guerra Mundial. Capturat pels alemanys el Juny de 1940, es retingut en un camp de concentració fins l'Abril de 1941 any en que retorna a París. Durant la guerra dona classes, a Neuilly i a París, al mateix temps que participa activament en el moviment de la resistència francesa contra l'ocupació. A partir de 1945 abandona l'ensenyança per dedicar-se a escriure i a dirigir la revista de temàtica política i literària fundada per ell aquell mateix any, *Les temps modernes*. L'experiència de la guerra - de la derrota i de la resistència - seran el tema de dues de les obres d'aquest període, *La mort dans la âme* (1949), tercer volum de la seva trilogia *Les chemins de la liberté* i el drama *Morts sans sépulture* (1946). Militant actiu de l'esquerra socialista mantingué sempre posicions crítiques tant respecte a la política occidental liderada pels Estats Units com respecte determinades actuacions de la política soviètica, per exemples les invasions d'Hongria (1956) i Txecoslovàquia (1968). El 1964 rebutjà el Premi Nobel defensant la independència de l'escriptor compromès respecte de qualsevol institució. Els treballs filosòfics de Sartre reflexen clarament la suma d'influències que marcaren la seva reflexió. Hi són presents, la fenomenologia d'Edmund Husserl, les metafísiques dels filòsofs alemanys G.W.F. Hegel i Martin Heidegger i la teoria social de K. Marx. Les seves obres més significatives en el camp de la filosofia foren *L'être et le néant* (1943), *L'existencialisme est un humanisme* (1946) i *Critique de la raison dialectique* (1960). J-P. Sartre mor a París el 15 d'Abril de 1980

S. de Beauvoir, París 1908 – 1986

Esriptora francesa. Nascuda dins la burgesia mitjana, aviat se sostragué a l'ambient familiar per viure amb independència. Es llicencià en filosofia a la Sorbona (1929), on trobà Jean-Paul Sartre, amb el qual compartí la vida i el qual influí molt en les seves actituds i el seu pensament. El 1943 s'inicià com a escriptora amb la novel·la *L'invitée*, seguida de *Le sang des autres* (1944), *Les belles images* (1966), *La femme rompue* (1967), etc. A *Les mandarins* (1954), premi Goncourt, reflecteix les lluites de l'intel·lectual francès davant la realitat de la postguerra europea, i, com a la resta de la seva novel·lística, intenta de dilucidar el problema de les relacions amb altri a través d'un plantejament psicològic. En els seus llibres autobiogràfics —*Mémoires d'une jeune fille rangée* (1958), *La force de l'âge* (1960), *La force des choses* (1963), *Une mort si douce* (1964)—, més que parlar de records, analitza els fets de la pròpia vida, prescindint de tota intenció moralitzadora. Escriví també assaigs sobre la filosofia existencialista, com *Pyrrhus et Cinéas* (1944) i *Pour une morale de l'ambiguïté* (1947), assaigs de divulgació política, com *La pensée de droite aujourd'hui* (1955), anàlisi del procés de descomposició de la burgesia feta a través dels seus ideòlegs, *Le deuxième sexe* (1949), estudi sobre la condició actual de la dona a partir del seu procés històric, i *La vieillesse* (1970). Arran de la mort de J.P. Sartre, escriví una crònica polèmica dels darrers anys passats en comú: *La cérémonie des adieux* (1981). Una constant de la seva obra és la preocupació per aclarir el capteniment de l'escriptor en el seu compromís moral i polític.

GREC.

Beauvoir passarà a la història gràcies a *El segon sexe* (1949) i *Els mandarins* (premi Goncourt el 1954), però també per haver estat l'eterna companya de Sartre. La "gran sartrosa", com l'anomenaven despectivament els seus enemics, coneix el filòsof el 1924, als 16 anys. La mítica parella representa, sobretot a partir dels cinquanta, una forma d'alliberament de les obligacions del matrimoni. Tothom

coneix les amants de Sartre, els amors de Beauvoir, però, sense haver viscut mai junts, tots dos sabran organitzar-se una vida en parella, feta d'amor i d'afinitats intel·lectuals. Les llargues converses, els viatges arreu del món, sobretot als països comunistes, van conformant una imatge d'harmonia eterna, gairebé d'un ésser amb dos caps, l'un s'inspira de l'altre, i a l'inrevés. Els desacords, com quan, poc abans de la seva mort, Sartre sembla renegar de les seves idees influït per un jove maoista, no aconseguiran desfer mai els lligams. Quan Sartre mor el 1980, la imatge de Beauvoir llançant una rosa al fons de la tomba la consagra com a vídua oficial. Avui, els tres volums de l'autobiografia de Beauvoir són un testimoni d'època, una reflexió vital i, sobretot, una manera diferent d'apropar-se a la vida i l'obra de Sartre.

VINT ANYS DE LA MORT DE JEAN-PAUL SARTRE

L'ombra de Sartre. POL COSTA

Lluny del Père-Lachaise, el mausoleu parisenc per excel·lència, el cementiri de Montparnasse no atrau gaire turistes, segurament perquè és massa gran i massa poc romàntic però, sobretot, perquè és una font de frustració pels mitòmans

A l'entrada, un mapa fet amb bona voluntat però sense traça intenta guiar la recerca de morts cèlebres. Feina inútil: buscar Emil Cioran és una aventura, trobar-hi Julio Cortázar un miracle. Només una làpida blanca, just al costat de l'entrada, sense cap símbol, es fa inevitable, fins i tot pels parisencs que fan servir el cementiri de drecera cap al sud: és la tomba de Simone de Beauvoir i Jean-Paul Sartre, mort el 15 d'abril d'ara fa 20 anys. Al cementiri, quan era viu, o, ara, vint anys després de la seva mort, Sartre és la pedra amb la qual França sempre ensopega. El tòpic diu que l'aniversari de la mort d'algú el torna a posar d'actualitat. El cas de Sartre, com en tantes altres coses, és excepcional. De fet, el filòsof no ha deixat de formar part de la vida cultural, social i política francesa: Sartre es declina en tots els tons, del sartròleg, especialista en Sartre més o menys objectiu, al sartrià, fidel seguidor del mestre, passant pel sartròfil i, naturalment, pel sartròfob,

una espècie particularment agressiva. Què en queda, de Sartre, vint anys després de la seva mort? El teatre? La ficció? La filosofia? El compromís polític? El debat continua obert, sobretot després de la publicació de la biografia monumental de Bernard-Henry Lévy, *Le siècle de Sartre, une enquête philosophique*, 648 pàgines apassionades sobre "l'home-secle". L'eslògan de Lévy és clar: "Justícia per a Jean-Paul Sartre". Es tracta de tornar l'autor de *L'etre et le néant* allà on pertany, el món de la filosofia, el terreny legítim que l'activitat política i la polèmica han amagat darrere una cortina de fum. Si durant els darrers 20 anys Sartre ha estat víctima d'un complot del silenci, és, diu Lévy, a causa de la seva glòria que, com en el cas d'André Malraux o de Louis Aragon, ha acabat per eclipsar la seva obra.

TEORIA DE LÉVY

Lévy, un dels fundadors de la nouvelle philosophie, reprèn la teoria gairebé clàssica dels dos Sartres. D'una banda, l'humanista, el filòsof, l'individualista, l'autor de *L'etre et le néant* i de *La nausea*. De l'altra, l'intel·lectual compromès, el Sartre dels manifestos, l'amic dels comunistes i dels rebels del 68, l'home que, després del seu primer viatge a l'URSS el 1954, declara a *Libération* que la llibertat de crítica hi és total. És justament aquesta història, "dolorosa" segons Lévy, dels errors de Sartre el que l'ha convertit en un personatge controvertit. Els seus detractors no haurien pogut perdonar-li mai les traïcions ideològiques, els canvis de rumb, els manifestos a tort i a dret, la fe cega en idees indefensables. Si, com deia no fa gaire Pascal Bruckner en aquestes mateixes pàgines, el compromís polític dels intel·lectuals és una autèntica malaltia francesa, Sartre n'hauria estat la primera víctima. De fet, la polèmica al voltant de Sartre es resumeix en aquesta dicotomia entre el Sartre filòsof i el Sartre social, el misteri d'una doble vida intel·lectual i política difícils de conciliar. Pel que fa a l'obra filosòfica, tampoc hi ha acord. Lévy defensa la idea del precursor, del pensador indispensable que prepara el camí que prendran més tard Foucault, Lacan i Deleuze. A l'altre extrem hi ha els

qui consideren Sartre com un autor massa filosòfic per als profans i, a la vegada, massa poc per als filòsofs. A mig camí queden les obres literàries, com *La nàusea*, *El mur* i, sobretot, *Els mots*, potser l'únic llibre que gaudeix, en l'eterna batalla entre idòlatres i detractors de l'autor, d'un consens general. Publicat el 1964, pocs mesos abans que Sartre renunciés al premi Nobel, aquest relat, barreja de ficció i autobiografia és, encara avui, un dels seus llibres més llegits. Lévy no és l'únic que s'interessa a l'obra de Sartre. Les llibreries franceses s'inunden a poc a poc d'assaigs i de biografies que intenten aclarir, des de tots els punts de vista possibles, el misteri del filòsof. Pel lector sartròfob el millor és començar per *L'adieu à Sartre*, un volum que inclou, entre altres textos, la reedició del Testament de Sartre, publicat per primera vegada el 1987. L'autor, Michel-Antoine Burnier, convertit al culte de Sartre quan tenia només vint anys, ha acabat cremant el seu ídol de joventut. El Testament és, de fet, una paròdia cruel i provocadora del mestre, l'expressió d'una relació d'amor-odi que el mateix Burnier reconeix quan afirma, en to irònic, que és tan impossible ser sartrià com no ser-ho. En un registre més acadèmic, Olivier Wickers dedica el seu primer llibre a les tres "aventures" de Sartre (*Trois aventures extraordinaires de Jean-Paul Sartre*), és a dir, als tres moments claus de la seva vida: l'escriptura gairebé compulsiva durant la segona guerra mundial, quan l'escriptor "es posa a prova escrivint deu hores al dia" (els *Carnets de la drôle de guerre*, publicats després de la seva mort), la reflexió sobre la infància que suposa *Els mots* i els tres volums de *L'Idiot de la famille*, l'intent inacabat de biografia total de Gustave Flaubert, escrita durant els anys d'efervescència política.

ERRORS O COHERÈNCIA. Benoît Denis

L'assaig de Benoît Denis, *Littérature et engagement: de Pascal a Sartre*, intenta explicar com els compromisos polítics de Sartre no s'han de considerar com "errors", sinó que formen una part coherent de la seva concepció de la literatura. En la mateixa línia, *La cause de Sartre*, de Philippe Petit, defensa la separació entre l'obra i les idees

polítiques i reivindica, com Lévy, el Sartre filòsof. Finalment, *Les amants de la liberté*, de Claudine Montreil, recull el testimoni de Simone de Beauvoir, l'eterna companya de Sartre, que explica com, tot i els manifestos, els escàndols i els problemes personals, els dos escriptors van poder construir, cadascú per la seva banda, tota una obra. _Sartre, doncs, per a tots els gustos. El debat, que barreja a la vegada reflexions filosòfiques, idees polítiques, polèmiques literàries i retrets personals, continua obert. No fa gaire, el *Nouvel Observateur* preguntava a Claude Lanzman, cineasta, amic personal del filòsof i actual director de *Les Temps Modernes*, la revista que Sartre va fundar el 1945, si encara era fidel al mestre. "Diguem-ne -va respondre- que m'esforço per mantenir un nivell raonable de no infidelitat". Fidels o infidels, amics o enemics, ningú pot escapar, vint anys després de la seva mort, a l'ombra de Jean-Paul Sartre

Xavier Rubert de Ventós

"Un gran pensador dóna per a moltes cuines i diferents èpoques i d'aquí a vint anys a Sartre se'l llegirà d'una altra manera. És evident que algunes de les seves aportacions transcendeixen la seva obra. Com Heidegger a Alemanya, Sartre és un autor inevitablement imitat perquè l'element important del seu pensament no és el missatge, sinó el codi, és a dir les estructures que ens dóna per mirar la realitat. D'altra banda, però, és un pensador d'una gran conjunturalitat, molt lligat al seu temps i que, com la majoria d'intel·lectuals, s'equivoca. La juxtaposició d'aquests dos factors explica que la seva figura susciți opinions tan enfrontades i que sempre estigui en el punt de mira d'uns o altres". Francesc Torralba >> "En l'última dècada hem sotmès a un procés de desmitificació els grans pensadors del segle XX. Primer, li va tocar el torn a Heidegger i hem descobert la seva connivència amb el totalitarisme, després hem passat pel sedàs crític Jean-Paul Sartre i hem ventilat els draps bruts de la seva biografia i les seves múltiples impostures intel·lectuals i, finalment, també li ha tocat el rebre a J. Ortega y Gasset. Certament, la biografia de Sartre, com la de tants altres filòsofs (fa mal dir-ho) és plena de misèries i contradiccions,

però alguns textos, segurament molt pocs, passaran a la categoria de clàssics. La seva penetrant meditació sobre l'existència, la defensa de l'humà i de la llibertat, la seva reflexió entorn del no-res i la mort, agradin o no, són aportacions sòlides en el conjunt del pensament occidental". Josep Maria Esquirol >> "L'existencialisme, amb la mirada posada en l'existència humana singular; en l'experiència de l'estranyesa del món; en el tresor i la dificultat de la llibertat i de l'home com a projecte; en l'experiència de l'angoixa i la crida cap a la autenticitat, és, sens dubte, un revulsiu respecte a plantejaments sistèmics que han agafat força en la segona meitat del segle XX, i també respecte a l'anestèsia que, sobre la pregunta pel sentit de la vida, comporta la ideologia actual de la tecnociència". Xavier Folch >> "Sartre va ser injust amb Camus i es va equivocar, potser, més del compte. Però, amb el pas dels anys, ara que estan de moda els escriptors apolítics i asèptics, admiro cada vegada més la seva intel·ligència crítica i la seva capacitat de compromís amb els "condemnat de la terra". Literàriament, és autor d'una obra mestra, Les mots, i el seu teatre, tal com el recordo, continua sent viu i actual". Josep Ramoneda >> "Crec que hi ha dos Sartre. El Sartre de la contradicció de la llibertat negativa i el Sartre de la Crítica de la raó dialèctica, de la voluntat de superació del conflicte. El primer és un exemple de crítica radical mentre que el segon hipoteca la veritat -i, per tant, la llibertat- en una aposta voluntàriament cega. El primer dignifica la tradició volteriana de l'intel·lectual compromès. El segon és un trist funcionari d'idees".

VINT ANYS DE LA MORT DE JEAN-PAUL SARTRE II

No obstant, el segle XXI podria donar un cop de mà al polifacètic pensador. Durant la dècada dels 90, tant el desè com el quinzè aniversari de la mort de Sartre van passar sense pena ni glòria, amb els articles de rigor a la premsa, però sense una polèmica a la mida del personatge. Malgrat el degoteig de novetats sobre el seu pensament i la seva crítica relació amb Simone de Beauvoir, que mai va cessar del tot, el Mur de Berlín acabava de caure, el liberalisme

inflava el pit, Occident se sentia infal·lible i Sartre només era un vell rondinaire i retrògrad que s'havia equivocat en tot. "Va ser un home sistemàticament traït per totes les revolucions a les quals es va anar incorporant dòcilment", deia Néstor Luján a l'AVUI. El seu inconformisme de to nihilista, però, cada vegada està menys fora de joc. La desil·lusió generada als països de l'Est, la progressiva oligarquitxació de la democràcia, la pressió immigratòria procedent del tercer món i batusses als Balcans, Txetxènia i el Caiximir van adobant el terreny perquè tard o d'hora reapareguin paraules com ara revolució i, davant l'absència d'un corrent alternatiu sòlid, alguns comencin a preguntar-se: "¿Què en diria d'això Sartre?". De moment a França ja li han sortit almenys dos seguidors de pes: el sociòleg Pierre Bordieu, autor de Sobre la televisió i Contrafocs (tots dos publicats per Edicions 62), i l'escriptor Michel Houellebecq, autor de Les partícules elementals (Anagrama-Empúries).

LLIGAT AL SEU TEMPS.

Jean-Paul Sartre va ser un home terriblement lligat al seu temps. Això s'ha dit en moltes ocasions, però val la pena tornar-ho a repetir perquè explica el seu fracàs a l'hora de donar una dimensió sociopolítica a la seva ontologia fenomenològica, després de la Segona Guerra Mundial. ¿És que era possible demanar al filòsof que millor ha descrit l'abisme que separa el pensament de la realitat, que no embogís, ideològicament parlant, després del segle que li va tocar viure? Al protagonista de La nàusea, explica Francesc Torralba a Geografia de l'absurd, la idea de l'absurditat de l'existència se li apareix com una revelació interior, com una guspira que il·lumina el conjunt de la realitat. Amb aquestes idees al cap, i havent viscut dues guerres mundials i el fracàs de les grans utopies, només un heroi hauria aconseguit fer-se fort amb una actitud positiva i dialogant. "Les paraules plaer, bellesa, contemplació, ironia i humor no pertanyen al seu vocabulari", havia dit Octavio Paz de Sartre.

És evident que davant "l'orgullosa recerca de la felicitat d'Albert Camus", per dir-ho a la manera de Sartre, la intransigència i el "tot o

res" de l'autor de *La nàusea* esdevé insuportable. Tant l'un com l'altre, però, veien en el mite de Sísif una metàfora de la vida. La diferència és que Sartre va acabar els seus dies jaient a la vall, abraçat al comunisme com un alcohòlic al tetrabrick de vi, i increpant els qui com Camus i André Gide continuaven decidits a carregar-se la pedra sobre les seves espatlles i pujar fins al cim una altra vegada. Malgrat tot: ¿haurien brillat tant aquests autors sense el rerefons negre que els va pintar el guru de l'existencialisme? Com Marx, Sartre la va encertar a l'hora de diagnosticar el problema, però es va equivocar estrepitosament en la solució. Davant la solitud humana, tan ben expressada en aquell "l'infern són els altres", el filòsof va trair el seu anarquisme primigeni quan, en comptes d'intentar obrir noves vies de comunicació, va optar per dissoldre l'aïllament de l'individu en un moviment de masses com el comunisme. No obstant, molts dels que acusen Sartre d'amagar el cap sota l'ala perquè, equivocadament, va veure en el socialisme soviètic l'última alternativa al capitalisme, tenen pa a l'ull. La història va aclaparar l'autor de *Crítica de la raó dialèctica* fins a fer-lo caure en postures deterministes, és cert. Però, i nosaltres, que com diu Richard Sennet qüestionem abans la nostra salut mental que el sistema econòmic, no som deterministes? Alain Finkielkraut diu a *La Humanidad perdida* que, instal·lats en una moral del màxim confort, en un fals humanitarisme, hem passat de voler-ho saber tot a no voler saber res. Encara que només sigui per sacsejar el tedi intel·lectual que impera avui dia val la pena que torni un corcó com Sartre.

Cioran Rasinari, Transsilvània 1911 - París 1995

Filòsof romanès. Inicialment escriptor en romanès: *Pe culmile disperarii* ('Als cims de la desesperança', 1933), el 1937 anà, becat per l'institut francès de Bucarest, a París, on residí fins a la mort, i on publicà en francès. El seu pensament, asistemàtic i exposat en reculls d'aforismes, assaigs especulatius, 'confessions' més o menys literàries, etc, dóna lliure curs a l'expressió d'estats d'ànim com l'angoixa, el desengany o la desesperació davant l'absurd i el dolor

d'haver de viure i la inutilitat de la mort com a salvació. *Précis de décomposition* (1949), *La tentation d'exister* (1956), *Histoire et utopie* (1960), *La chute dans le temps* (1964), *De l'inconvénient d'être né* (1973), *Essai sur la pensée réactionnaire* (1977), *Exercices d'admiration* (1986) i *Le crépuscule des pensées* (1991) són algunes de les seves obres.

GREC

1911 n. a Rumania

estudia a Bucarest.

es trasllada a París on residirà

Filòsof heterodoxe: "El universo no se discute, se expresa"

Albert Camus (1913-1960).

Nascut el 1913 a Argèlia, Albert Camus està considerat com un dels grans escriptors francesos del segle XX. Assagista, editorialista i periodista, novel·lista i dramaturg, Camus influí en la filosofia francesa de postguerra en el corrent filosòfic anomenat existencialisme. A la mort del seu pare, quan ell era encara un infant i en unes condicions d'extrema pobresa es trasllada amb la seva mare a Argel. Estudia al Liceu i després segueix estudis universitaris a la capital argelina fins que una recaiguda en la tuberculosi l'obliga a interrompre'ls. Comença les seves activitats creatives fundant amb un grup d'amics una companyia de teatre d'aficionats. A principis dels anys trenta s'instal·la a París entrant a treballar com a periodista al diari Paris-Soir, activitat que el porta a viatjar per Europa. Des de l'any 1942 i des de París, participa activament en el moviment de la resistència francesa contra l'exercit d'ocupació nazi. Del 1944 al 1947 és redactor en cap de la cèlebre i prestigiosa revista parisina Combat. El 1957 li es concedit el Premi Nobel de Literatura que comporta el reconeixement internacional tant de les seves qualitats com a escriptor com de la seva sensibilitat pel que fa als problemes socials i humans de tota una època. Novel·les com *La pesta* (1947) i *L'estranger* (1942) s'han convertit en autèntics clàssics de la novel·la contemporània, a les que

cal sumar les seves creacions dramàtiques com *Le malentendu, suivi de Caligula* (1944) o els seus assaigs *L'envers et l'endroit* (1937), *Noces* (1938), entre altres. A. Camus morirà fent honor a la que fou la seva reflexió central com a assagista, la reflexió sobre l'absurd de l'existència, en un estúpid accident d'automòbil a primers de Gener de 1960.

Estructuralisme

Roman Jakobson (1896-1982)

Moscou 1896 - Boston, Massachusetts 1982

Lingüista rus. El 1928 redactà, en col·laboració amb Trubeckoj i Karcevski, les cèlebres tesis del Primer Congrés Internacional de Lingüistes, bàsiques per a l'estructuralisme. Des del 1941 residí als EUA, on fundà la revista "Word" (1945) i hi ensenyà (a la universitat de Harvard i a l'institut tecnològic de Massachusetts). Entre les seves obres cal destacar *Aphasie und allgemeine Lautgesetze* ('Afàsia i lleis fonètiques generals', 1944), *Preliminaires to Speech Analysis* (1952), *Fundamentals of Language* (1956) i *Essais de linguistique générale* (1963). S'interessà també pels estudis de crítica literària (*Closing Statements: Linguistics and Poetics*, 1960).

GREC

Lacan (1901-1981)

Psiquiatre i filòsof estructuralista francès. Professor a l'École Normale de París (1962) i director de la revista "Scilicet" (1968), intentà, a través de l'estructuralisme, una interpretació lingüística de la psicoanàlisi, la qual el situà al centre de l'interès filosòfic contemporani. Fundador i mentor de l'École Freudienne (1964-80), la seva producció escrita es troba dispersa en multitud d'articles, publicats, entre d'altres, en el volum *Écrits* (1968).

GREC

Lévi-Strauss 1908

Antropòleg de nacionalitat francesa, neix a Brussel·les el 1908. Estudià a la Sorbona, traslladant-se posteriorment a la universitat de Sao Paulo, Brasil, on donà classes durant el període 1934-1938 mentre desenvolupava el seu treball de camp estudiant les formes de vida tribals dels indis americans. El 1939 es traslladà als Estats Units, país en el que romandrà durant la guerra mundial fins el 1948 que retornà a França. Del 1942 al 1945 dona classes a Nova York. Després de fixar la seva residència a París, assumí responsabilitats acadèmiques i d'investigació: director associat del Museu antropològic de París, director des de 1950 fins al 1974 de l'École Pratique des Hautes Études, director també del Laboratori d'Antropologia Social i professor a la universitat de la seva especialitat, l'antropologia social. Lévi-Strauss és sens dubte un dels pensadors que més influència han exercit durant aquest segle en el camp de les ciències humanes. Representant de l'anomenada, a Europa, Antropologia social i, als Estats Units, Antropologia cultural aplicà el mètode estructural (estructura) a l'estudi dels productes culturals amb l'objectiu d'extreure en tots ells unes pautes comuns i elementals del comportament, allò que anomena les estructures subjacents a les formacions culturals estudiades. La possibilitat de fer-ho es desprenia de la seva idea de que tota cultura s'edifica sobre una estructura d'oposicions i correlacions, és a dir, sobre un entramat de relacions lògiques. Les seves obres formen part avui de la literatura clàssica i són d'obligada referència en l'estudi i investigació antropològica, i, més en general, per tot aquell que està interessat en la reflexió sobre l'home i la societat. Especialment coneguts són els estudis sobre les relacions de parentesc, "*Les Structures élémentaires de la parenté*" (1949), i les seves interpretacions sobre el món simbòlic a les societats primitives, *Le Totémisme aujourd'hui* (1962) i *La pensée sauvage* (1962).

R. Barthes 1915 - 1980

Cherbourg, Normandia 1915 - París 1980

Crític literari i sociòleg estructuralista francès. Inspirat en la lingüística de Saussure i Bloomfield, fou el fundador de la revista "Théâtre Populaire", impulsor del moviment de la "nova crítica" i director d'estudis de l'École Pratique des Hautes Études. La seva obra va des d'una reflexió sobre la condició històrica del llenguatge literari (*Le degré zéro de l'écriture*, 1953) i la temptativa de constituir una semiologia de la moda (*Système de la mode*, 1967) fins a demostrar la pluralitat significativa d'un text literari i la sobrevaloració del "text" en lloc del "signe" (*S/Z*, 1970; *Sade, Fourier, Loyola*, 1971; *Le plaisir du texte*, 1973, etc). Són especialment significatius els seus reculls d'assaigs (*Mythologies*, 1957, i *Essais critiques*, 1964), ultra els estudis sobre Michelet i Racine. Algunes obres reflecteixen la seva crisi com a creador: *Roland Barthes par Roland Barthes* (1975), autobiografia irònica; *Fragments d'un discours amoureux* (1977), semiologia del sentimentalisme; *Leçon* (1978); *Sollers écrivain* (1979). En *La chambre claire* (1980) hom troba, lluny d'una anàlisi teòrica, una interpretació afectiva de la fotografia. Entrevistes seves han estat recollides en *Le grain de la voix* (1981).

L. Althusser (1918-1990)

Birmandreis, Algèria 1918 - París 1990

Filòsof francès. Representant distingit d'un dels principals corrents del marxisme del s XX. Rebutja la tendència a interpretar el pensament de Marx sobre la base de les seves obres juvenils, segons la moda iniciada els anys trenta per alguns crítics de confessió luterana, renascuda els anys cinquanta i seixanta al cercle d'estudis marxians de la universitat de Tübingen, institució també animada per aquella confessió religiosa. Sosté que entre els *Manuscrits econòmico-filosòfics del 1844* i *El Capital*, el pensament de Marx experimentà una "cesura epistemològica" que separa la primera especulació, encara pertanyent al món ideològic, de la construcció posterior de "teoria". Una conseqüència d'aquesta interpretació del desenvolupament del pensament de Marx és la negativa a veure-hi un humanista, un pensador el punt de partida del qual sigui el "problema de l'home" en

algun sentit psicològic, històric o antropològic. El fonament del pensament marxista és, segons Althusser, la consideració de complexos estructurals, els sistemes socioeconòmics concretament donats en la història. El seu pensament evolucionà de la discussió teoricoepistemològica a una reflexió practicopolítica de signe leninista. És autor de: *Pour Marx* (1965), *Lire le Capital* (1965, traduït al català el 1970), *Montesquieu, la politique et l'histoire* (1959), *Lénine et la philosophie* (1969, traduïda al català, 1970), *Réponse à John Lewis* (1973), *Éléments d'autocritique* (1974). Afectat per una malaltia mental, el 1980 occí la seva muller.

GREC

Foucault 1926-1982

Foucault: 1926-1982

Neix a Poitiers França).

Profesor de la universitat de París

Recull la tradició crítica dels filòsofs alemanys i en general continentals: Freud, Hegel i els seus comentaristes francesos (Hypolite), Marx, Nietzsche. Aquest són els filòsofs que l'ajuden a construir una filosofia crítica que pretén situar-lo en la dimensió crítica de la nostra cultura. Segons Foucault es tracta d'investigar el discurs de la cultura, de cercar allò que realment diuen en el que no diuen. Des d'aquesta investigació donar a conèixer quines són les coses que autènticament preocupen a l'home. Analitza el funcionament de les nostres institucions claus" els manicomis, les presons, la sexualitat (els llocs on amaguem amb extremada cura els discursos "anormals": assassins, perversos, mentiders, napoleons...) A través d'aquestes institucions dels seus discursos se'ns mostren els sistemes d'exclusions que generen i consoliden els diferents poders; l'econòmic, el polític, el científic, Cada civilització té els seus diferents sistemes classificadors, aquest sistemes són reveladors de l'ordre que es va imposant. Desvetllar aquest ordre és la missió i la satisfacció de l'investigador.

Noam Chomsky (1928-)

Lingüista i activista polític nord-americà. Estudià a la universitat de Pennsilvània, especialment sota la direcció de Z.S.Harris. Professor al Massachusetts Institute of Technology des del 1955. Ajudat per tècniques matemàtiques recents (sobretot la teoria de les funcions recursives), compongué el 1955 un tractat extens sobre *The Logical Bases of Linguistic Theory*, on mostra que una llengua no pot ésser descrita solament en termes dels seus elements patents (els *fenotip* de Whorf), sinó que cal recórrer a la postulació d'elements abstractes o latents, d'on es deriva la forma externa de les frases mitjançant determinades regles expressades de transformació, idea ja subjacent en la morfofonologia de L.Bloomfield o en la sintaxi d'O.Jespersen i de Ch.Bally. El 1957 publicà *Syntactic Structures*, obra de gran repercussió i que donà lloc a polèmiques, després de la qual seguiren *Aspects of the Theory of Syntax* (1965), *The Sound Pattern of English* (1968, amb M.Halle), *Studies on Semantics in Generative Grammar* (1972), *Reflections on Language* (1975), *The Logical Structure of Linguistic Theory* (1975), *Essays on Form and Interpretation* (1977) i *Rules and Representations* (1980). Més generals són *Cartesian Linguistics* (1966), on relaciona les seves idees amb la gramàtica de Port-Royal, i *Language and Mind* (1968), on exposa la idea que la lingüística és una branca de la psicologia cognoscitiva. Ha reformulat successivament els seus punts de vista lingüístics, entre d'altres, en *Lectures on Government and Binding* (1981), *Knowledge of Language* (1986) i *The Minimalist Program* (1995). D'altra banda, d'ençà d'un article ressonant del 1965, Chomsky s'ha convertit en capdavanter de la crítica a l'hegemonia nord-americana. A partir d'una anàlisi del control dels mitjans de comunicació per part de les grans corporacions, ha denunciat la manipulació de la informació i la propaganda que, segons ell, determina l'opinió pública nord-americana (*Manufacturing Consent*, 1988; *Necessary Illusions*, 1989). Molt centrada inicialment en la intervenció al Vietnam (*At War with Asia*, 1970) i en el discurs oficial sobre la guerra freda (*Towards a New*

Cold War, 1982; *World Orders, Old and New*, 1994), ha estès la seva crítica a la política exterior nord-americana a l'Orient Mitjà, l'Amèrica Central i els Balcans, entre d'altres (*Turning the Tide*, 1986; *Deterring Democracy*, 1992; *The Fateful Triangle: The United States, Israel & The Palestinians*, 1999; *The New Military Humanism*, 1999; *Rogue States*, 2000, etc), així com al que denuncia com a tergiversació interessada de les idees de democràcia, llibertat i drets humans (*Human Rights and American Foreign Policy*, 1978; *Profit over people*, 1998). Ha exposat les seves concepcions més filosòfiques en l'obra *Powers and Prospects* (1996).

GREC

J. Derrida (1930-)

El Biar, Algèria 1930

Filòsof francès. Professor a la Sorbona (1960-64) i a l'École Normale Supérieure de París (1964-84), des del 1983 és director de l'École des hautes Études en Sciences Sociales. Vinculat fins un cert punt a l'estructuralisme, el seu pensament tampoc no és aliè a la fenomenologia. Amb un mètode "desconstruccionista" s'oposa a tot logocentrisme o racionalitat discursiva i insisteix a tractar els temes filosòfics marginals com a centrals. És autor de *De la grammatologie* (1967), *La dissémination* (recull, 1972), *L'archéologie du frivole* (1973), *Éperons, les styles de Nietzsche* (1978), *La carte postale de Socrate à Freud et au-delà* (1980), *Mémoires for Paul de Man* (1986), *Spectres de Marx* (1993) *Résistances de la psychanalyse* (1996) i *Le Toucher, Jean-Luc Nancy* (2000), etc.

End